

Maria Rodica Iacobescu
Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava

ASISTENȚA SOCIALĂ A FAMILIEI

2022

CUPRINS

I.1. NOȚIUNI GENERALE DESPRE FAMILIE

- I. 1. Familia - grup social specific...p.4
- I. 2 Perspective și teorii sociologice asupra familiei...p.6
- I. 3. Structura familiei. Tipologii familiale. Structura de autoritate...p.8
- I. 4. Statusuri și roluri în familie...p.10
- I 5. Funcțiile familiei...p.11
- I 6. Familia tradițională; familia modernă; familia post modernă...p.13

II. CĂSĂTORIA: DINAMICA VIEȚII DE FAMILIE

- II 1. Căsătoria - definiții și caracteristici...p.16
- II.2 Reguli de constituire a cuplurilor maritale...p.17
- II.3. Formele căsătoriei...p.18
- II 4. Mecanisme psihosociale în alegerea partenerului conjugal...p.18
- II.5. Putere și negociere în luarea deciziilor în familie...p.19
- II.6. Organizarea bugetului familial...p.21
- II.7. Planificarea familială ca decizie de cuplu...p.22
- II.9. Distribuția sarcinilor domestice...p.23
- II.10. Climatul familial...p.24

III. FAMILIA - CADRU DE SATISFACERE A NEVOILOR COPILULUI

- III.1. Nevoi de bază ale copilului...p.26
- III. 2. Abilități parentale...p.28
- III.3. Stiluri parentale (modalități de parenting)...p.30
- III.4. Disciplina familială...p.33

IV. DIVORȚUL

- IV.1. Divorț și divorțialitate...p.35
- IV.2. Cauzele divorțului...p.37
- IV.3 . Efectele divorțului asupra foștilor parteneri și a copiilor...p.39
- IV. 4. Alienarea parentală...p.40

V. FAMILIA MONOPARENTALĂ

- V.1. Delimitări conceptuale...p.43
- V. 2. Surse ale monoparentalității. Tipologia familiei monoparentale...p.43
- V.3. Monoparentalitatea maternă...p.45
- V.4. Monoparentalitatea paternă...p.46

V.5. Mamele adolescente...p.47

V.6. Servicii sociale...p.48

VI. DISFUNCȚIONALITĂȚI SPECIFICE FAMILIILOR RECOMPUSE

VI.1. Diferențe între familia nucleară și cea recompusă...p.51

VI.2. Dificultăți specifice. Relația părinți vitregi- copii vitregi...p.52

VI.3. Avantajele recompunerii familiale...p.57

VII. VIOLENȚA ÎN FAMILIE

VII. 1 Definiții; cauzalitate, factori de risc, abordări teoretice...p.59

VII. 2. Tipuri de violență în familie...p.61

VII.3 Violența asupra femeii în relația de cuplu...p.63

VII.4. Consecințe ale violenței domestice...p.66

VII. 5. Violența împotriva vârstnicilor...p.67

VI. 6. Servicii sociale destinate prevenirii și combaterii violenței în familie...p.69

BIBLIOGRAFIE...p.72

I. NOȚIUNI GENERALE DESPRE FAMILIE

I. 1. Familia - grup social specific

Transformările profunde prin care au trecut familiile din societățile contemporane în ultimele decenii sunt un subiect dezbătut atât în cercurile specialiștilor în domeniul familiei, cât și la nivelul opiniei publice.

Integrată în dinamica societății, familia se află într-un proces de restructurare, adaptându-se schimbărilor sociale și economice, influențând la rândul său evoluția societății.

Ca *instituție socială*, familia a fost considerată un factor de stabilitate, păstrătoare și transmițătoare a tradițiilor și valorilor naționale și având o mare capacitate de inerție. Această perspectivă asupra rolului și importanței familiei nu mai corespunde total realității familiei din actualul context social.

Familia are propriul său dinamism, determinat de:

- acțiunea unor factori specifici ei ca *grup social*,
- emanciparea, democratizarea și modernizarea promovate în societatea globală.

Prezentă în literatura sociologică de mai mult de un secol, **tema crizei familiei** s-a concentrat pe idei precum:

- *scăderea autorității patriarhale*,
- *condiția morală precară a familiei*,
- *proliferarea divorțurilor și a cuplurilor consensuale*,
- *celibatul definitiv*,
- *cuplurile homosexuale* (Popescu R., 2009, p. 18-19).

Relații între familie ca grup social și societate:

- familia contribuie la dezvoltarea cantitativă a populației, asigurând forță de muncă și masă de consumatori;
- familia exercită o influență puternică asupra dezvoltării calitative a populației pentru că ea se preocupă de dezvoltarea fizică, intelectuală și morală a copiilor;
- familia este unul dintre principalii factori care asigură menținerea identității culturale naționale;
- inegalitățile și nivelul moral, educațional și cultural al familiilor duc la aprofundarea inegalităților sociale;
- modificarea relațiilor de proprietate și a organizării economice a societății produc transformări ale funcțiilor familiei;

Definirea noțiunii de familie prezintă dificultăți, familia putând fi abordată atât din perspectivă *sociologică*, cât și *juridică*.

Tratatele de **Dreptul familiei** pleacă de *la înțelegerea familiei ca un fenomen social, ca o formă de relații sociale dintre oameni legați între ei prin căsătorie sau rudenie, între care există drepturi și obligații reglementate prin lege.*

În acest înțeles, familia este o **realitate juridică**, este un grup formal, reglementat prin legi și alte acte normative care se referă la raporturile de căsătorie, la cele care rezultă din rudenie, precum și raporturile rezultate din adopție.

Normele Dreptului familiei reglementează o serie de probleme referitoare la căsătorie, încheierea, desființarea ei, desfacerea acesteia, stabilirea paternității, drepturile și obligațiile soților, relațiile dintre părinți și copii, modul de transmitere a moștenirii.

Principiile generale care stau la baza dreptului familiei sunt:

- ❖ - principiul ocrotirii căsătoriei și familiei;
- ❖ - principiul ocrotirii intereselor mamei și copilului;
- ❖ - principiul egalității în drepturi dintre bărbat și femeie;
- ❖ - principiul exercitării drepturilor și al îndeplinirii îndatoririlor părintești și interesul copiilor;
- ❖ - principiul potrivit căruia membrii familiei sunt datori să-și acorde unul altuia sprijin moral și material;
- principiul monogamiei.

Din perspectiva **sociologiei**, familia ca formă specifică de comunitate umană este definită prin evidențierea unor aspecte ce privesc structura, funcțiile și caracteristicile familiei.

Acest mod de a înțelege familia reiese din definițiile următoare:

„Familia este un grup social realizat prin căsătorie, din persoane care trăiesc împreună, cu gospodărie casnică comună, sunt legați prin anumite relații natural-biologice, psihologice, și juridice și care răspund unul pentru altul în fața societății” (Stănoiu A., Voinea M., 1983, p.16).

„Familia este forma primară de comunitate umană care cuprinde un grup de oameni legați prin consangvinitate și înrudire” (Dicționarul de filosofie, 1978).

„Familia este un grup de persoane unite prin legături de căsătorie, sânge sau adopție, gospodărindu-se împreună, interacționând și comunicând între ele de pe poziția rolurilor sociale de soț și soție, mamă și tată, fiu și fiică, frate și soră, creând și menținând o cultură comună” (Mitrofan I., Mitrofan N., 1991, p. 191).

„Familia este un grup social constituit pe baza relațiilor de căsătorie, consangvinitate și rudenie, membrii grupului împărtășind sentimente aspirații și valori comune, un grup primar în care predomină relațiile directe, informale, nemediate” (Mihăilescu I., 2003).

I.2 Perspective și teorii sociologice asupra familiei

a) *Perspectiva structural - funcționalistă*

- familia este o instituție socială cu numeroase funcții, ceea ce face ca ea să fie unitatea de bază a societății
- pune în prim plan proprietățile structurale și funcțiile sistemelor familiale
- face distincția relativă între familii funcționale și nefuncționale, făcându-se abstracție de faptul că unele familii minimizează anumite funcții și maximizează altele.

Funcțiile pe care trebuie să le realizeze familia pot fi reduse la următoarele: reproducere, socializarea copiilor, îngrijire, protecție și sprijin emoțional, conferirea unui statut și reglementarea comportamentului sexual.

b) *Perspectiva interacționist simbolică*

Inspirat de pragmatismul filosofic, la începutul secolului XX, G. H. Head a constatat că pentru a se adapta la mediu, oamenii se sprijină pe simboluri.

Din această perspectivă (Herbert Stremen), familia ca unitate de persoane aflate în interacțiune este locul în care membrii familiei:

- construiesc și comunică simboluri,
- atribuie sens și semnificații acțiunilor lor și relațiilor dintre ei,
- au reprezentări despre propria familie.
- interacționează permanent între ei prin intermediul imaginilor, al percepțiilor, al reprezentărilor pe care le au unul despre altul.

c) *Perspectiva sistemică*

Ca sistem, familia este formată din suma membrilor ei componenți, fiecare cu personalitatea lui și interacțiunile dintre aceștia.

Familia are o structură, o funcționalitate și o tendință permanentă de a menține un echilibru dinamic. Ea are totodată capacitate de reglaj, de modificare, de creștere, de schimbare.

În interiorul ei există mai multe *subsisteme*, fiecare cu rolurile sale specifice:

Subsistemul adulților (subsistemul marital al soților) are rolul de a modela intimitatea și angajamentul, devenind un refugiu față de presiunea exterioară și o matrice pentru contactul cu alte sisteme sociale.

Subsistemul parental, care apare atunci când se naște primul copil, are rolul de a satisface nevoile acestuia.

În funcție de relaționarea familiei ca sistem cu alte sisteme sociale, se distinge între *familii închise* și *familii deschise*.

Cele *închise*:

- *relaționează foarte puțin sau chiar nu relaționează cu mediul înconjurător;*
- *funcționează după propriile reguli și principii;*

- *sunt rezistente la schimbări;*
- *nu sunt vizitate de prieteni, vecini sau rude;*
- *își educa copiii potrivit propriilor reguli și principii;*
- *sunt reticente la nou și la influențele externe.*

d) Teoria developmentalistă (teoria ciclurilor vieții)

Se referă la dezvoltarea și creșterea membrilor familiei într-un stil evolutiv. De-a lungul timpului, în cadrul vieții de familie, indivizii trec prin niște stadii care presupun drepturi și obligații prescrise social.

Aceste stadii sunt momente-cheie, care presupun numeroase schimbări și care provoacă deseori crize în familie.

- *stadiul inițial al relațiilor familiale ale cuplului fără copii;*
- *stadiul vieții cuplului cu copii preșcolari;*
- *stadiul familiei cu copii de vârstă școlară;*
- *stadiul familiei cu copii adulți ce părăsesc mediul de proveniență („cuibul gol”);*
- *stadiul văduviei.*

Ca sistem deschis, viu, familia se schimbă de la un moment la altul, în funcție de evenimentele care se produc în interiorul și exteriorul ei. Fiecare etapă aduce cu sine noi provocări, iar familia trebuie să se restructureze și să se reorganizeze în funcție de acestea.

Nu există o versiune standard, universal valabilă a etapelor vieții de familie, pentru că există diferite tipuri de familii cu norme și reguli pe care le experimentează pentru a face față stresului specific fiecărei etape.

e) Teoria istorică (intergenerațională)

Se axează pe schimbarea și stabilitatea în familie, explicând prezentul din perspectiva generațiilor anterioare.

Prin ***generație*** se înțelege totalitatea indivizilor plasați în același interval de timp. Familia este și ea o generație de filiație, constituită din indivizi înrudiți biologic.

Utilizează ***metoda longitudinală*** ce se concentrează asupra microistoriei și genealogiei familiei.

Instrumentul de bază este ***arborele genealogic*** ce duce la construirea unor ipoteze cu privire la comportamentul diferitelor generații și la premisa că numeroase comportamente se transmit de la o generație la alta.

Raporturile dintre generații (părinții alcătuiesc prima generație din care a rezultat a doua a copiilor, apoi a treia a nepoților) sunt caracterizate prin valori comune, dar pot fi și raporturi tensionate, conflictuale.

Funcționalitatea familiei depinde de existența unui echilibru al modelelor de viață ale generațiilor care o compun.

I 3. Structura familiei. Tipologii familiale. Structura de autoritate

Prin *structura familiei* înțelegem „acele caracteristici permanente ale familiei ca întreg, care reprezintă proprietățile grupului, nefiind instituite la fiecare membru luat individual”. (Stănoiu A., Voinea N., 1983, p.83).

Există mai multe accepțiuni ale structurii familiei, pornind de la următoarele aspecte:

- *componența numerică;*
- *structura pe generații;*
- *structura de roluri și statusuri;*
- *locuința, protecția spațială a familiei;*
- *structura de autoritate.*

a) După criteriul dimensiunii, al componenței numerice: familii simple și familii lărgite (extinse).

Familia simplă sau nucleară este compusă din două generații: cea a adulților căsătoriți și cea a descendenților lor.

După părerea a numeroși autori, acest tip de familie este un grup social universal, care există în toate societățile cunoscute. Există însă și cercetări care nu recunosc universalitatea familiei nucleare, aducând ca exemplu unele societăți tradiționale care nu au cunoscut această formă de organizare.

Fiecare adult face parte din cel puțin două familii nucleare: cea în care se naște și cea pe care și-o construiește prin căsătorie.

Familia extinsă (lărgită, compusă) cuprinde pe lângă nucleul familiei și alte rude sau generații.

Avantajele familiei lărgite sunt:

- ❖ furnizarea de servicii sociale membrilor ei,
- ❖ asigurarea unui rol educativ mai consistent,
- ❖ mai multă afecțiune,
- ❖ acumularea de mai multe resurse materiale,
- ❖ susținere psiho-emoțională, dar și materială, a membrilor familiei în cazul dispariției unora dintre ei.

Dezavantajele familiei extinse:

- ❖ dificultățile de a conduce un sistem complex de familie,
- ❖ satisfacerea limitată a cerințelor tinerilor,
- ❖ posibilitatea mărită a conflictelor între membrii familiei (Stănoiu A, Voinea N, 1983, p.12).

b) După criteriul locuinței, familiile se împart în:

- **familii care pot locui temporar împreună**, care au o locuință comună și desfășoară unele
- activități economico- gospodărești;
- **familii de interacțiune** (persoane care nu locuiesc sub același acoperiș, dar care sunt legate

prin relații de rudenie și au relații bazate pe întraajutorare, vizite, petrecerea în comun a concediilor etc).

c) După criteriul numărului de părinți - familii biparentale și familii monoparentale.

Famiiliile biparentale sunt alcătuite fie din părinții naturali ai copiilor, fie din familii mixte sau reconstituite, în cazul în care părinții au divorțat ori și-au pierdut soțul sau soția. Membrii acestor familii pot fi copiii din noua căsătorie, dar și copiii fiecăruia dintre parteneri.

Famiiliile monoparentale sunt formate dintr-un singur părinte și copilul sau copiii crescuți de acesta. Ele sunt rezultatul fie al dispariției unui părinte prin deces, fie prin divorț, dar pot fi și asumate prin adopția unui copil sau prin decizia unei mame de a aduce pe lume un copil și de a-l crește singură.

d) După numărul de copii:

- familii fără copii, care nu au încă sau nu vor avea niciodată copii;
- familii cu un singur copil;
- familii cu doi sau mai mulți copii.

e) După criteriul orientării sexuale a celor doi parteneri:

- *familii heterosexuale*, care au cea mai mare pondere în societate, în care cei doi parteneri sunt heterosexuali;

- *familii homosexuale*, în care cei doi parteneri sunt homosexuali sau lesbiene și pot avea copii proveniți din căsătoriile anterioare cu părinți heterosexuali, prin adopție ori prin fertilizarea în vitro.

f) După criteriul apartenenței culturale a partenerilor:

- *parteneri care aparțin aceleiași culturi;*
- *parteneri care aparțin unor culturi diferite.*

Fiecare familie are anumite **reguli** care descriu funcționarea rolurilor într-un anumit timp și loc de viață a familiei și anumite **ritualuri** corelate cu ciclul vieții de familie și cu viața cotidiană.

Structura rolurilor conjugale modelează și *structura de autoritate a familiei*, care la bază cunoaște trei tipuri fundamentale tradiționale:

- *autoritatea bărbatului asupra femeii,*
- *autoritatea celor mai vârstnici asupra celor mai tineri,*
- *autoritatea părinților asupra copiilor.*

H. Touzard (1965), pornind de la două variabile și anume acțiunea și decizia în cuplu, enumără următoarele tipuri de interacțiuni posibile ce definesc conduitele de rol din cadrul grupului:

- ✓ *autonomia soțului* (bărbatul acționează și decide);
- ✓ *autonomia soției* (femeia acționează și decide);
- ✓ *autocrația soțului* (bărbatul decide, femeia acționează);
- ✓ *autocrația soției* (femeia decide, bărbatul acționează);
- ✓ *conducerea soțului* (bărbatul decide, acționează împreună);
- ✓ *conducerea femeii* (femeia decide, acționează împreună);
- ✓ *diviziunea sincretică a rolurilor* (femeia acționează, decid împreună);
- ✓ *cooperare sincretică* (acționează împreună, decid împreună).

I. 4. Statusuri și roluri în familie

Fiecare membru al unei familii are statutul său în interiorul acesteia, un anumit loc, o poziție. În funcție de acest statut, el trebuie să îndeplinească un anumit *rol familial*, înțelegându-se prin acesta setul de comportamente pe care membrii familiei îl așteaptă de la el.

Există trei roluri familiale:

- ❖ **rolul conjugal** presupune cunoașterea de sine și reciprocă a partenerilor, satisfacerea reciprocă a nevoilor afective și sexuale, a intimității, susținerea reciprocă în realizarea funcțiilor familiei și achitarea sarcinilor etc;
- ❖ **rolul parental** presupune creșterea și educarea copiilor, formarea identității lor sexuale, dezvoltarea personalității copiilor, satisfacerea nevoilor lor;
- ❖ **rolul fratern** presupune învățarea traiului alături de egali, formarea și completarea identității de sine și a celei sexuale, susținerea afectivă etc

Minimalizarea sau exacerbarea îndeplinirii rolurilor familiale duc la conflicte și disfuncții în cadrul familiei. Spre exemplu, minimalizarea rolului parental duce la neglijarea copiilor, cu consecințe nefaste asupra dezvoltării acestora sau exacerbarea rolului matern duce la neglijarea și ignorarea partenerului.

Incongruența dintre rolurile multiple ale unuia dintre membrii familiei duce deseori la conflictul de rol. Acesta generează stări psihice tensionate, anxiogene și disfuncționalități pe plan comportamental.

I 5. Funcțiile familiei

G. P. Murdock (1949), pornind de la susținerea universalității familiei nucleare, distinge patru funcții: *sexuală, reproductivă, economică și socializatoare*.

W. J. Oghurn (1953), referindu-se la familia tradițională, apreciază că aceasta îndeplinește următoarele funcții: de *reproducere, economică, educațională, recreațională, religioasă și social-psihologică*.

T. Parsons și R. F. Bales (1955), consideră că funcțiile specifice familiei sunt cea de *socializare primară a copiilor și cea de asigurare a securității emoționale a persoanelor adulte într-o societate dată*.

J. Sabran (1970) deosebește *funcții fizice* (cu subtipurile funcții de reproducere, economică și de protecție) și *funcții culturale* (funcția de educație și de asigurare a bunăstării membrilor familiei).

În țara noastră, în literatura de specialitate este larg acceptată și utilizată clasificarea profesorului H. Stahl (1962), în care sunt puse în evidență următoarele tipuri și subtipuri:

a) funcții interne (prin care se asigură membrilor familiei un climat de solidaritate, afecțiune, protecție și sprijin):

- funcții biologice și sanitare**, constând în satisfacerea nevoilor sexuale ale partenerilor cuplului conjugal, procrearea copiilor, asigurarea condițiilor igienico – sanitare ale copiilor și dezvoltarea biologică normală a membrilor familiei;
- funcții economice**, care constau în organizarea gospodăriei pe baza unui buget comun, în acumularea resurselor materiale și financiare necesare funcționării menajului;
- funcții pedagogico-educative și morale sau de socializare**- vizează asigurarea educației și învățământului copiilor.

b) funcții externe (prin care se asigură relaționarea familiei cu exteriorul):

- încadrarea vieții de familie în viață socială;
- încadrarea corespunzătoare a maturilor apti de muncă în procesul de producție.

Aceste funcții permit evidențierea câtorva particularități în raport cu cei care compun familia și cu societatea spre care este ea orientată:

- funcții de solidaritate familială**- se referă la ajutorul bazat pe sentimentul de egalitate, respect și dragoste între membrii familiei;
- ✓ funcțiile strict specializate ale familiei ca grup social, nerealizate de alte instituții, cum sunt cea biologică-sanitară, de solidaritate familială și cea de socializare;
- ✓ în raport cu membrii grupului, familia are rolul de a asigura socializarea primară, securitatea emoțională și trebuința de apartenență la grup a membrilor ei;
- ✓ în raport cu sine, ca grup social, are rolul de a se afirma ca grup unitar și conștient de sine, de identitatea sa, capabil să asigure bunăstarea în dezvoltarea normală a personalității fiecărui membru;
- ✓ în raport cu societatea externă are rolul de a asigura forța de muncă a societății;

- ✓ distincția intern-extern referitoare la funcții nu trebuie absolutizată, între ele existând interferențe, prelungiri, determinare.

Funcția biologică este o dimensiune esențială a familiei. Cu toate că societatea contemporană a devenit mai permisivă cu raporturile premaritale și extraconjugale, familia rămâne principalul loc de satisfacere a necesităților sexuale și de procreare a copiilor. Familia trebuie să asigure condițiile dezvoltării biologice a membrilor, să se preocupe de sănătatea lor fizică și psihică.

În determinarea comportamentului reproductiv al familiilor sunt implicați factori externi macrosociale și deopotrivă factori interni (Stănoiu A, Voinea N, 1983, p. 106-108).

Există o relație directă între schimbările la nivel social și dinamica fertilității la nivelul întregii populații. Condițiile socio-economice sau culturale pot indica un anumit comportament demografic, o limitare sau dimpotrivă o creștere a natalității.

Preocuparea pentru starea de sănătate a membrilor familiei și asigurarea igienei lor, cât și a locuinței sunt sarcini importante, căci o stare de sănătate precară și o locuință insalubră afectează funcționalitatea grupului familial. Igiena alimentației, a odihnei, a îmbrăcăminte și deprinderile igienico-sanitare ale membrilor grupului familial reprezintă factori esențiali în asigurarea unei bune stări de sănătate.

Funcția economică a familiei are mai multe componente:

- **de producție,**
- **de profesionalizare a descendenților,**
- **de generare și gestionare a unui buget comun,**
- **de transmitere a patrimoniului acumulat.**

Exercitarea acestei funcții depinde de nivelul de dezvoltare social-economică a societății.

Funcția de socializare

Familia este una din principalele instituții socializatoare ale societății, iar scopul oricărei societăți este acela de a-și menține echilibrul, ordinea socială și normativă.

Socializarea este un proces de interacțiune socială prin care individul dobândește cunoștințe, valori, atitudini, comportamente necesare pentru participarea efectivă la viața socială.

Socializarea în familie are mai multe componente:

- ❖ - **normativă**, prin care i se transmit copilului principalele norme și reguli morale;
- ❖ - **cognitivă**, prin care copilul dobândește deprinderi și cunoștințe necesare acțiunii de adult;
- ❖ - **creativă**, prin care se stimulează gândirea creatoare și capacitatea de adaptare la stimuli și situații noi;
- ❖ - **psihologică**, prin care se dezvoltă afectivitatea necesară relaționării cu părinții, cu viitorul partener, cu propriii copii și cu alte persoane.

Socializarea primară în cadrul familiei este esențială pentru integrarea socială a copilului. Eșecurile socializării în familie au consecințe negative la nivelul comunităților și al societății. Copiii care au fost socializați în discordanță cu normele și valorile sociale generale, vor fi neintegrați și în permanent conflict cu societatea.

Solidaritatea familială:

- relațiile dintre partenerii cuplului conjugal,
- relațiile dintre părinți și copii,
- relațiile dintre familia nucleară și părinții celor doi soți.

Între soți se stabilesc relații emoțional-afective care contribuie la constituirea de factori interni precum: „*dragostea reciprocă, sentimentul de îndatorire față de celălalt soț și față de copii (îndeplinirea îndatoririlor familiale este urmărită și sancționată și la nivel social), aspirația comună spre bunăstare; grija pentru casa comună și pentru gospodăria comună, năzuința conștientă sau inconștientă de a îndeplini așteptările mediului social, năzuința de a dobândi recunoașterea socială pentru faptul de a avea o familie exemplară, năzuința spre împlinirea visurilor, așteptărilor premaritale, posibilitățile oferite de familie pentru dezvoltarea armonioasă a soților și pentru împlinirea potențialelor creatoare*” (Mihăilescu I., 1999, p. 100).

Factorii externi care condiționează solidaritatea familială :

- sancțiunile juridice, sociale, religioase, la care apelează societatea pentru a evita disoluția familială,
- greutatea economice,
- controlul unor instituții sociale asupra exercitării unor sarcini și funcții familiale.

I 6. Familia tradițională; familia modernă; familia post modernă

Avantaje ale modelului tradițional de familie al familiei lărgite:

- capacitate sporită de a furniza servicii sociale membrilor familiei (îngrijirea familiei, bolnavilor, vârstnicilor);
- posibilitatea de a acumula mai multe resurse;
- durabilitatea și continuitatea acestei forme de asociere, mai ales în condițiile dispariției unuia din membrii familiei;
- influența mai mare pe care o poate exercita asupra comunității locale, mai ales în mediul rural (Popescu R, 2009, p. 28).

Familia tradițională se caracterizează prin:

- ✓ conservatorism în ceea ce privește valorile morale și religioase, tradițiile și obiceiurile, rigiditatea regulilor privitoare la viața de familie,

- ✓ participarea tuturor membrilor la producție și consum, care sunt realizate în cadrul gospodăriei proprii.
- ✓ funcția dominantă este cea de reproducere,
- ✓ educația copiilor se face predominant în familie,
- ✓ este asigurată protecția instrumentală și emoțională, stabilitatea și coeziunea familiei.
- ✓ respectarea ierarhiei familiale este un factor de echilibru,
- ✓ conflictele între generații sunt mai reduse și netolerate,
- ✓ rolurile sunt distribuite în funcție de această ierarhie.

Modernizarea a produs numeroase transformări ale instituției familiale:

- ❖ libertatea alegerii partenerului de viață;
- ❖ diminuarea funcției de producție și conservarea celei de consum;
- ❖ scăderea autorității patriarhale;
- ❖ creșterea importanței funcției de solidaritate;
- ❖ mobilitatea spațială;
- ❖ afirmarea femeilor în activitățile profesionale extrafamiliale;
- ❖ flexibilizarea structurii de autoritate și putere;
- ❖ reducerea numărului de copii ai cuplului;
- ❖ intervenția statului în educația și protecția copilului.

Schimbările politice, economice, culturale și sociale din ultimele decenii din societatea occidentală au produs modificări semnificative în stilurile de viață ale indivizilor și au dus la trecerea de la modelul familiei nucleare la o diversitate de modele familiale, ceea ce nu echivalează cu dispariția tipului nuclear.

Teoreticienii *postmodernismului* au afirmat că ne aflăm în fața unei noi civilizații în care, la nivel valoric, se poate vorbi de o filosofie a libertății și experimentării bazate pe toleranță.

Individul post-modern nu mai crede în existența unui adevăr absolut, nici într-o autoritate social-instituțională, nici în valabilitatea universală a unor norme morale. El își elaborează propria filosofie asupra vieții și acționează în funcție de aceasta, creându-și propriul stil de viață, asociindu-se cu cine-i place, încercând să trăiască potrivit preferințelor sale.

Restructurarea familiei și dezvoltarea unor modele alternative ale vieții de familie au fost determinate și de:

- implicarea femeilor în activități extrafamiliale;
- creșterea gradului lor de ocupare pe piața muncii;
- dorința de a se realiza pe plan profesional.

Toate acestea au condus la diminuarea autorității masculine, la creșterea ratei divorțurilor, la scăderea fertilității.

În societatea postmodernă:

- rolul familiei se estompează continuu;
- familia nu mai este o instituție fundamentală pentru supraviețuirea individului și reproducerea social;
- s-a schimbat comportamentul tinerilor necăsătoriți odată cu generalizarea relațiilor sexuale înainte de căsătorie;
- s-a extins uniunea în coabitare bazată pe afectivitate;
- a scăzut rata nupțialității paralel cu creșterea vârstei la prima căsătorie;
- s-a mărit numărul copiilor proveniți din cupluri divorțate;
- s-a modificat structura de autoritate și de roluri în cadrul familiei (tendința către familia bazată pe dialog și parteneriat);
- s-a diminuat importanței funcției de procreare
- condiția copilului s-a schimbat fundamental, el fiind conceput ca o persoană cu drepturi și libertate de exprimare și de comportament.

II. CĂSĂTORIA: DINAMICA VIETII DE FAMILIE

II 1. Căsătoria - definiții și caracteristici

Căsătoria

- are un *aspect juridic* (recunoașterea formală, de către o instituție legitimă a uniunii maritale)
- are un *aspect religios* (recunoașterea formală, prin sacralizarea de către o instituție religioasă a uniunii maritale).

Tipurile, funcțiile și caracteristicile căsătoriei au suferit modificări de-a lungul timpului, dar și de la o cultură la alta.

Căsătoria presupune un menaj comun, viață sexuală și procreare, dar nu se rezumă la aceste aspecte. Este vorba și despre așteptările și sancțiunile sociale. Dacă în unele societăți a avea mai multe soții este un semn de bogăție și putere, în altele bigamia este ilegală. Căsătoria înseamnă lucruri diferite în funcție de o anumită perioadă istorică, de religie, de cultură și civilizație, dar și de persoanele implicate.

Din perspectivă juridică, în România, căsătoria este uniunea liber consimțită între un bărbat și o femeie, încheiată potrivit dispozițiilor legale, cu scopul de a întemeia o familie, fiind reglementată de normele imperative ale legii.

Din definiția juridică a căsătoriei rezultă următoarele *caracteristici*:

- căsătoria este o uniune dintre un bărbat și o femeie, întemeiată pe consimțământul celor doi și, odată încheiată, este reglementată de normele legale devenite aplicabile prin acel consimțământ;
- căsătoria este monogamă. Acest caracter decurge în mod firesc din fundamentul căsătoriei și anume afecțiunea reciprocă a soților. Caracterul exclusivist al dragostei implică monogamia. Dispozițiile legale asigură caracterul monogam al căsătoriei;
- se încheie în formele cerute de lege. Ea are un caracter solemn care se exprimă prin aceea că se încheie numai într-un anumit loc, în fața unei autorități de stat, într-o zi dinainte fixată și în prezența efectivă și concomitentă a ambilor viitori soți cu posibilitatea pentru public de a asista;
- are un caracter civil. Încheierea și înregistrarea căsătoriei sunt de competența exclusivă a autorității de stat. Potrivit dispozițiilor constituționale care garantează tuturor cetățenilor libertatea exercitării cultului religios, soții au posibilitatea să procedeze și la celebrarea religioasă a căsătoriei (uniunea încheiată numai religios nu are valoare juridică);

- se încheie pe viață;
- nu se poate desface prin consimțământul mutual al soților și cu atât mai puțin numai prin consimțământul unuia dintre ei; se poate desface prin divorț;
- căsătoria se întemeiază pe deplină egalitate în drepturi dintre bărbat și femeie; egalitatea se referă atât la condițiile în care se încheie căsătoria, cât și la relațiile dintre soți sau dintre aceștia și copiii lor;
- căsătoria se încheie în scopul întemeierii unei familii.

Condițiile de fond ale căsătoriei se referă la opțiunea fizică de a încheia căsătoria și la cele privitoare la aptitudinea morală de a o încheia:

- rostul fundamental al căsătoriei este acela de a procrea, asigurând perpetuarea speciei umane;
- vârsta minimă de căsătorie este de 18 ani atât pentru bărbați cât și pentru femei;
- consimțământul la căsătorie este liber, în sensul că au fost înlăturate limitările de castă, rasiale, religioase și juridice în ceea ce privește liberă alegere a viitorilor soți;
- este interzisă căsătoria alienatului sau a debilului mental, deoarece nu poate exprima un consimțământ conștient.

Impedimentele la căsătorie sunt acele împrejurări de fapt sau de drept a căror existență împiedică încheierea căsătoriei:

- existența unei căsătorii nedefăcute a unuia dintre viitorii soți;
- violența, constrângerea sau teama insuflată, care determină lipsa de libertate a consimțământului viitorului soț;
- rudenia - este oprită căsătoria între rudele apropiate până la al patrulea grad, inclusiv;
- adopția - este interzisă căsătoria între adoptator sau ascendenții lui și adoptat ori descendenții lui, între copiii adoptatorului și adoptat și copiii acestuia, între cei adoptați de
- către aceeași persoană;
- tutela - în timpul tutelei este oprită căsătoria între tutore și persoana minoră aflată sub tutela sa.

II.2 Reguli de constituire a cuplurilor maritale

Alegerea partenerului conjugal se bazează pe existența a două tipuri de reglementare maritală: endogamia și exogamia.

Endogamia stabilește clasa de persoane cu care este permisă și încurajată căsătoria. Oamenii se pot căsători între ei numai dacă aparțin aceleiași rase, religii, caste, etnii. Alegerea partenerului din interiorul aceluiași grup ar duce la creșterea solidarității acestuia. Pentru că

endogamia este asociată cu consangvinizarea, ea duce la apariția unor tulburări genetice la descendenți și la o rată crescută a mortalității infantile.

Exogamia stabilește alegerea partenerului conjugal din exteriorul familiei nucleare, a clanului, tribului sau comunității locale. Ea interzice relațiile sexuale între rude de sânge, proclamând tabuul incestului. Acesta din urmă are o funcție diferită de la o societate la alta, în funcție de modul în care este definită rudenia și poate viza și pe cei între care există relații spirituale, ca de exemplu între nași și fini.

Practicile de alegere a partenerului diferă și ele de la o societate la altă:

a) căsătoria prin rapt - răpirea soției îndeosebi în acele societăți în care femeile sunt într-un număr mai mic decât bărbații;

b) prin cumpărare - de către bărbat sau de către femeie. În unele cazuri se stabilește un preț pentru mireasă, în altele bărbatul primește o zestre din partea familiei femeii.

c) prin aranjament - o autoritate responsabilă (părinte, familie, o figură religioasă) stabilește sau încurajează căsătoria, pentru că se consideră că ea nu trebuie lăsată la discreția tinerilor lipsiți de experiență și maturitate. Căsătoria aranjată nu trebuie confundată cu căsătoria forțată. Până în secolul al XIX-lea, căsătoriile aranjate au fost foarte frecvente în clasele superioare din Europa, având la bază motive economice, sociale și politice.

d) căsătoria prin consensul părților - este rezultatul alegerii individuale libere bazate pe atracție fizică, dragoste, compatibilitate de caracter, valori, interese.

II 3. Formele căsătoriei

Monogamia presupune căsătoria între un singur bărbat și o singură femeie și este cea mai răspândită formă de căsătorie la nivel mondial. Promovată de creștinism, monogamia este singura formă de căsătorie acceptată și reglementată legal în țările europene.

Poligamia a fost și este o formă de căsătorie răspândită în numeroase societăți tradiționale.

Ea prezintă două variante:

a) **poliginia** - căsătoria unui bărbat cu două sau mai multe femei;

b) **poliandria** - căsătoria a doi sau mai mulți bărbați cu o singură femeie.

II 4. Mecanisme psihosociale în alegerea partenerului conjugal

De-a lungul timpului, de la societățile tradiționale la cele moderne, alegerea partenerului conjugal s-a făcut în funcție de anumite criterii, norme, valori și motivații.

În **societățile tradiționale** se respectă anumite norme care stabilesc, de la o cultură la altă, cine cu cine se poate căsători, când anume, în ce condiții. Părinții se ocupă cu aranjarea

căsătoriei copiilor lor, implicându-se direct sau apelând la un intermediar. Este o alegere rațională, care urmărește formarea unei familii capabile să-și exercite funcțiile, să respecte și să transmită tradițiile, să procreeze copii pe care să-i educe într-un mediu socio-economic organizat, să acumuleze un patrimoniu transmisibil copiilor.

În *societatea modernă*, motivațiile alegerii partenerului s-au schimbat. Implicate activ pe plan profesional și social, instruite, educate, femeile și-au schimbat motivele și așteptările în ceea ce privește căsătoria.

Principala rațiune pentru căsătorie pare a fi dragostea completată de prietenie, încredere, acceptare reciprocă, înțelegere, comunicare eficientă, dorință de a evolua împreună.

Alegerea partenerului conjugal are totodată motivații conștiente și inconștiente. Teoriile psihologice și sociologice ale alegerii maritale pun în evidență diferite rațiuni în alegerea partenerului:

- atracția fizică și psihică;**
- proximitatea;**
- similaritatea;**
- complementaritatea;**
- reciprocitatea;**
- valori comune.**

Proximitatea (apropierea în spațiu a celor doi parteneri: vecini, colegi de serviciu, de școală) face ca frecvența interacțiunilor și accesibilitatea partenerului să ducă la preocupări comune, trăsături similare, la o cunoaștere profundă.

Similaritatea partenerilor presupune implicarea mai multor factori în alegerea partenerului: vârstă, rasă, religie, clasă socială, credințe, interese comune, scopuri, valori.

Complementaritatea presupune valorizarea diferențelor socioculturale și a trăsăturilor de personalitate. Este vorba despre o atracție a contrariilor, de exemplu: căsătoria unei femei tinere și frumoase cu un bărbat bogat și în vârstă, al unei persoane submisive cu una dominantă, sau a unor parteneri cu temperamente diferite.

II.5. Putere și negociere în luarea deciziilor în familie

Pentru a-și putea exercita funcțiile, pentru a asigura supraviețuirea grupului familial, pentru a păstra comportamentele membrilor familiei în limitele acceptabile, în interiorul fiecărei familii se dezvoltă o structură de putere.

Puterea în familie poate fi definită ca fiind capacitatea unui membru al familiei de a induce schimbări în comportamentul celorlalți membri. Cu cât o persoană este mai capabilă să

satisfacă nevoile celorlalți membri ai familiei, cu atât va deține mai multă putere având o influență relativă asupra celorlalți și implicându-se în luarea deciziilor.

Unul dintre indicatorii principali care definesc aportul de autoritate și putere îl reprezintă conceptul de *luarea deciziilor*. Însă, între acest concept și putere/autoritate nu există o echivalență. Deseori, în cuplul conjugal, unul dintre parteneri ia o decizie fie pentru că partenerul său l-a delegat în acest sens, fie pentru că el nu este interesat de decizia respectivă. Faptul că unul dintre parteneri are o capacitate decizională mai mare, nu implică în mod necesar și o autoritate sporită față de partener.

În general, în familie se poate vorbi fie de o structură de putere:

- *monolitică* (soțul/soția ia deciziile),
- *democratică*.

În familiile contemporane, raporturile de autoritate și putere tind să devină negociabile, fiind influențate de numeroși factori. Partenerii cuplurilor pot împărți puterea în mai multe feluri. Spre exemplu, soțul poate hotărî în ceea ce privește utilizarea resurselor familiei, iar soția în ceea ce privește patern-urile de socializare a copiilor.

Autoritatea și puterea între cele două sexe pot fi relativ egal distribuite în condițiile în care suma activităților (și a importanței acestora) desfășurate de o femeie este egală cu suma activităților (și a importanței) desfășurate de un bărbat.

În familie există de fapt mai multe structuri de putere. În funcție de înțelegerea dintre cei doi parteneri, unul are o influență mai mare în luarea anumitor decizii, iar celălalt în altele. Deciziile soților sunt deseori influențate și de copii, care au și ei un rol în structura de putere.

Copil parental: îi înlocuiește pe părinți, ocupându-se de treburile lor și luând decizii atunci când ei sunt absenți sau dacă aceștia renunță la responsabilitate.

Dacă în societățile tradiționale puterea în cadrul familiei este orientată spre bărbat, în societățile moderne nivelul de educație și veniturile aduse de soție duc la creșterea puterii acesteia. Dacă bărbatul nu mai aduce venituri ca urmare a pierderii locului de muncă, echilibrul de putere se schimbă.

Deseori, în familie, deși puterea poate fi deținută explicit de cineva, în realitate există un deținător ascuns al puterii. Spre exemplu, soțul este investit formal cu putere, având o influență mai mare în luarea deciziilor, dar puterea sa este uzurpată de alianța mamă-copil.

Deseori, în aparență soțul este deținătorul puterii, în realitate femeia având rolul de conducător. În multe situații, copiii pot câștiga controlul prin mijloace emoționale, prin atenția deosebită primită pe motiv că sunt bolnavi, dificili, diferiți.

În familiile în care o singură persoană deține controlul strict și rigid asupra luării deciziilor, membrii familiei trebuie să adere la opiniile și dorințele acesteia, să evite să-și exprime propriile păreri, să se conformeze.

În sistemele familiale democratice, deschise, deciziile se iau ținând cont de diversitatea opiniilor celorlalți, de dorințele și nevoile acestora.

Negocierea în luarea deciziilor în familie permite luarea în considerare a cererilor tuturor membrilor săi, permițându-le să se dezvolte individual și rămânând totodată parte a sistemului familial. Procesul decizional bazat pe negociere pretinde producerea de alternative, cântărirea acestora și aplicarea lor, cu posibilitatea de a fi ulterior reevaluate și reconsiderate.

II.6. Organizarea bugetului familial

În studierea familiei și a funcționalității sale, un rol important îl are analiza bugetului familial.

Organizarea bugetului familial presupune o evidență clară a veniturilor și a cheltuielilor. În acest scop, se urmăresc următoarele aspecte:

- **modalitatea de realizare a veniturilor;**
- **mărimea respectivelor venituri;**
- **destinația cheltuielilor.**

În familiile funcționale, deciziile privind satisfacerea nevoilor din bugetul familial se iau în comun acord de cei doi soți, planificarea cheltuielilor făcându-se într-un mod echilibrat. Gestionarea inadecvată a bugetului reprezintă un factor de instabilitate familială și o sursă de tensiune și conflict. Soții se acuză reciproc de cheltuieli inutile, de risipă financiară, ceea ce duce la crearea unui mediu familial ostil. În unele familii, faptul că veniturile realizate nu sunt puse într-un fond comun, creează neîncredere, nesiguranță, dizarmonie. Lipsa banilor este deseori o cauză de separare a partenerilor cuplului conjugal.

Cercetarea bugetelor familiale pune în evidență următoarele aspecte:

- **măsura în care veniturile sunt suficiente, luându-se în considerare mărimea familiei și trebuințele specifice ale membrilor ei;**
- **cine realizează aceste venituri și care este sursa lor;**
- **distribuția veniturilor pe tipuri de cheltuieli.**

Bugetul familial este grav afectat dacă unul sau ambii parteneri evită munca sau dacă cheltuielile sunt făcute în alt scop decât cel al acoperirii necesităților din familie.

Cheltuielile se pot clasifica astfel:

- **obligatorii:** impozite, de întreținere, polițe de asigurare, îngrijirea și educarea copilului etc.;
- **zilnice:** alimentație, îmbrăcăminte, curățenie, sănătate etc.;
- **ocasionale:** concedii, întreținerea sau renovarea locuinței, cadouri.

II.7. Planificarea familială ca decizie de cuplu

Ideal ar fi ca fiecare copil să fie un copil dorit de părinții săi, venit pe lume când aceștia sunt pregătiți pentru a-l primi, a-l crește și a-l educa cu dragoste și dăruire, satisfăcându-i nevoile și pregătindu-l pentru viața de adult.

Planificarea familială se referă la capacitatea unei persoane sau a unui cuplu de a anticipa și de a avea unul sau mai mulți copii la momentul ales și la intervalele de timp dintre nașteri pe care le hotărăsc singuri, practicând în siguranță activitatea sexuală.

Se respectă astfel drepturile indivizilor în ceea ce privește deciziile față de propria fertilitate, iar în plan economic și social, se menține un echilibru între resursele economice și populație.

Planning-ul familial dă dreptul partenerilor de cuplu să aleagă momentul concepției copiilor în funcție de propriile lor motivații, fie ele sociale, profesionale, religioase, culturale sau financiare.

Prin planificarea familială se asigură sănătatea reproducerii, ceea ce duce la bunăstare fizică, mentală și socială. Femeile și bărbații au dreptul de a fi informați corect cu privire la metodele contraceptive și dreptul de acces la servicii medicale corespunzătoare.

Planificarea familială are numeroase efecte pozitive atât asupra femeii, a familiei cât și a comunității:

- **prevenirea sarcinilor nedorite,**
- **reducerea numărului de avorturi;**
- **reducerea fenomenului de abandon al copiilor;**
- **scăderea morbidității datorate nașterilor premature;**
- **scăderea morbidității și mortalității materne prin spațierea nașterilor;**
- **stare de sănătate mai bună a femeilor și a copiilor;**
- **o mai bună îngrijire și educație a copiilor doriți.**

II.8. Comunicarea în familie

Comunicarea reprezintă un aspect esențial al vieții de familie, al relațiilor dintre partenerii cuplului conjugal și al relațiilor dintre părinți și copii. O comunicare deschisă, bazată pe cunoaștere reciprocă, pe respectarea diferențelor, empatică este benefică pentru toți membrii familiei.

Un stil defectuos de comunicare are repercusiuni asupra integrității familiale, provoacă multiple disfuncții, afectează dezvoltarea psihică a membrilor săi.

J. Rijsin și E. Faunce (1972) arată că principalele aspecte ale comunicării intrafamiliale se referă la:

- **claritatea dicției;**
- **schimbările de subiect** (evitarea subiectului sau trecerea la alt subiect);

- **raportul între acord și dezacord** (manifestarea cu sau fără agresivitate a dezacordurilor);
- **intensitatea** (modul în care sunt exprimate emoțiile și sentimentele și se fac cunoscute nevoile);
- **semnificația din punct de vedere al relației** (formularea agresivă sau amicală a comentariilor);
- **ordinea schimburilor verbale** (cine se adresează și cui, cine este lăsat deoparte în conversație, cine vorbește și în numele cui);
- **angajarea** (în ce măsură membrii familiei răspund clar la întrebările privitoare la proiectele și deciziile lor);
- **respectarea promisiunilor**;
- **configurația secvențială** (mama îi vorbește tatălui și copiii o întrerup, tatăl vorbește și nimeni nu ascultă).

Analiza comunicării intrafamiliale poate oferi indicii importante cu privire la modul în care se asumă și se exercită rolurile familiale.

În familie se folosesc toate modalitățile de comunicare posibile: verbală, paraverbală, non-verbală.

În procesul **comunicării verbale** are loc transferul conținuturilor explicite cu ajutorul simbolurilor verbale.

În cazul **comunicării paraverbale**, informația este codificată și transmisă prin intermediul elementelor prozodiei: accent, intonație, ritmul și debitul vorbirii.

Comunicarea nonverbală se realizează prin intermediul gesturilor, al mimicii.

Înțelegerea este cea mai bună formă de comunicare în cuplu și în familie. Când există înțelegere, persoanele sunt calme, politicoase, au tact, discută deschis, asertiv, se susțin emoțional.

Cearta, descurajarea, cicălirea, critica și învinovățirea sunt modalități de comunicare întâlnite la persoanele cu o stimă de sine scăzută, corelată cu o nevoie de a ieși în evidență și de a fi apreciate.

Tăcerea, sub diferitele ei forme - ostilă, de refuz, de evitare, glacială, punitivă - este o cale des folosită pentru evitarea conflictelor.

Indiferența este rezultatul fricii, supărării sau a nevoii de a manipula. Ea provoacă multă suferință, îndeosebi copiilor. Persoanele supuse sunt dominate de sentimente de neputință și de vinovăție și evită conflictul deschis sau argumentarea de opoziție. Când cineva comunică distant și detașat, părând a fi vidat de emoții, stabilind un contact interpersonal cerebral, climatul afectiv al familiei este afectat.

II.9. Distribuția sarcinilor domestice

Repartiția sarcinilor domestice în familie este un motiv de dispută permanentă între soți. Femeile consacră de două ori mai mult timp treburilor casnice decât soții lor. În medie, ele alocă trei ore și jumătate îndeplinirii acestor sarcini care se adună orelor petrecute la serviciu și celor dedicate creșterii și îngrijirii copiilor.

Atunci când se ocupă de copii, tații intervin de obicei normativ, permițând sau interzicând o activitate. Pentru că maternitatea este asociată cu feminitatea, cu capacitatea feminină de a iubi, de a manifesta disponibilitatea, cu generozitatea și sacrificiul de sine, relația mamă-copil este transformată într-un element esențial în înțelegerea procesului de umanizare și socializare a copilului. Datorită acestui fapt, reușita de orice natură a copilului este corelată cu implicarea mamei, nereușita fiind pusă pe seama neimplicării acesteia.

În familia românească, noțiunea de soție bună se confundă în continuare cu cea de bună gospodină, femeia însăși definindu-se astfel. Sondajele realizate arată că 76,5% dintre femei declară că ele prepară mâncarea, 72,7% că spală vasele în mod curent, 66,6% că dau cu aspiratorul.

Societatea românească este încă dominată de concepția tradițională despre diviziunea muncii în familie, bucătăria fiind considerată spațiul femeii. Au apărut totuși schimbări ale acestui model în familiile tinere, în care cei doi soți își împart sarcinile și se preocupă împreună de creșterea și îngrijirea copiilor, înțelegându-și unul celuilalt și nevoia unei confirmări pe plan profesional.

II.10. Climatul familial

Orice familie se caracterizează printr-un anumit stil de viață determinat de raporturile biologice, morale, juridice. Acest stil de viață induce climatul familial în interiorul căruia se formează anumite concepții despre viață, despre oameni și societate, se însușesc anumite norme și valori.

Există:

- ***climat familial armonios***, în care sunt satisfăcute necesitățile fiecărui membru în parte, în care există relații de înțelegere, respect, întrajutorare;
- ***climat familial rigid*** – caracterizat prin excesul de severitate al unuia sau a ambilor părinți și prin stări opoziționale și conflictuale la copii.

Severitatea, într-o anumită măsură, este necesară pentru că imprimă ordine, disciplină, seriozitate. Excesivă, manifestată prin comenzi ferme pline de amenințări, induce o stare de tensiune celui asupra căruia se revarsă, acesta devenind timid, anxios, lipsit de încredere în sine.

Părinții dominatori pretind ascultare și respect, supunere oarbă, necondiționată. Comportamentul hiperautoritar al părinților poate avea consecințe nefaste asupra copiilor, mai ales când aceștia sunt la pubertate sau adolescență. Ei pot deveni rebeli, se pot înstrăina de familie și pot lua hotărârea de a o părăsi.

- ***climat familial libertin*** - se caracterizează printr-o atmosferă lejeră și atitudini permissive, pe fondul unei lipse de interes și fermitate. Comportarea după bunul plac al fiecăruia determină neglijarea sau refuzul obligațiilor de conviețuire familială. Acest tip de climat aduce prejudicii maturizării psiho-sociale a copiilor, existând și riscul delicvenței juvenile;

- ***climat familial anxigen*** - se caracterizează printr-o atmosferă de încordare, de suspiciune, de neliniște amplificată în mod constant de teama de boală, de eșec școlar, de nereușită profesională, de fel de fel de pericole. Copiii crescuți într-o astfel de ambianță sunt dependenți de părinții lor, sunt la rândul lor anxioși, încordați, le este afectată dezvoltarea psihosocială;

- ***climat familial conflictual*** - este marcat de frecvente neînțelegeri, scandaluri, ostilitate, violență, alcoolism, neglijarea relațiilor conjugale, inconsecvență în educația copiilor. Conviețuirea într-un asemenea mediu este o sursă permanentă de stres pentru fiecare membru al familiei. Cel mai mult au de suferit copiii: unii se refugiază în lumi imaginare, alții învață cu stăruință pentru a scăpa, alții devin pesimiști, alții visează la o viață de familie echilibrată.

III. FAMILIA - CADRU DE SATISFACERE A NEVOILOR COPILULUI

III.1. Nevoi de bază ale copilului

a. Nevoia de dragoste și securitate.

Această nevoie este permanentă în perioada copilăriei, fiind deosebit de importantă la vârsta mică, atunci când copilul își construiește atașamentul față de mamă, de tată și de cei apropiați lui. Nevoia de contact, este în opinia lui Bowlby, o nevoie primară, fundamentală, copilul născându-se cu aceasta.

Foarte importantă pentru dezvoltarea copilului este nevoia de legătură intimă de dragoste, afecțiune cu mama sau cu o mamă substituit, în care copilul să aibă încredere. Dragostea cu care copilul este înconjurat de către părinți sau persoana în care el are încredere își va pune amprenta asupra dezvoltării sale ulterioare.

Prin relațiile afectuoase cu părinții, copilul își conturează identitatea și devine conștient de sine, aprobarea și acceptarea din partea celorlalți fiind esențiale pentru dezvoltarea autoacceptării și autoaprobării.

Nevoia de securitate se împlineste prin stabilirea relațiilor familiale, prin atitudini și comportamente constante și predictibile din partea părinților. Securitatea este definită de un spațiu și figuri familiare, precum și de o rutină bine cunoscută” (Șoitu, C. T., în coord. Neamțu, 2003, p. 799).

b. Nevoia de experiențe noi, de stimulare

Copilul se caracterizează prin capacitatea de a explora lumea din jurul său. Cu ajutorul jocului și al limbajului, copilul descoperă lumea și învață cum să se adapteze la ea. În joc, copilul explorează lumea și dezvoltă mecanismele de coping cu situațiile provocatoare ale realității. Experiențele sunt condiția dezvoltării mentale, cognitive a copilului. Din aceste experiențe, copilul își dezvoltă lumea lui internă, ce reprezintă de fapt o reflectare a lumii externe la care se adaugă sentimentul trăit de copil în momentul descoperirii (Muntean, A., în coord. Neamțu, 2003, p. 676).

În încercarea copilului de a descoperi lumea, adultul care-l asistă trebuie să manifeste interes, entuziasm și receptivitate, foarte importante pentru autodescoperirea interioară.

c. Nevoia copilului de a fi apreciat, încurajat și de a-i fi recunoscute capacitățile

În activitatea pe care o desfășoară un copil, acesta are nevoie să fie încurajat și răsplătit de către adult. Acest lucru este necesar și pentru a putea depăși dificultățile și conflictele care pot apărea în perioada dezvoltării. În acest sens, adultul trebuie să cunoască capacitățile copilului.

Așteptările pe care adultul le are față de copil trebuie să conducă copilul la sentimentul de bucurie și trăire a succesului în urma efortului realizat de către acesta.

Meritele copilului trebuie recunoscute de către adult, acest lucru realizându-se prin acordarea unei recompense ce este foarte importantă pentru stima de sine a copilului. Prin satisfacerea acestei nevoi a copilului, respectul adultului față de copil este solicitat într-o măsură mai mare decât în cazul celorlalte nevoi. Copilul identifică, alege exemple din rândul persoanelor importante pentru el, în acest fel realizându-se procesul de auto-modelare (*ibidem*).

Recunoașterea meritelor copilului trebuie făcută în special față de efortul depus de copil, și nu față de rezultat (*Muntean, A., în coord. Neamțu, 2003, p. 677*).

d. Nevoia de responsabilități

Prin satisfacerea acestei nevoi se dezvoltă la copil autonomia. „Mai întâi copilul învață să se îngrijească singur: să mănânce, să se spele, să se îmbrace. Responsabilitățile cresc pe măsură ce copilul crește și îi dau acestuia sentimentul puterii lui, al libertății în acțiunile proprii. Crescând astfel, la maturitate el va putea accepta responsabilități și pentru alții, pentru cei care depind de el.” (*ibidem*, p. 677). Copilul are nevoie de câștigarea și recunoașterea treptată de către ceilalți a independenței sale. Familia, dar și școala au un rol foarte important în dezvoltarea copilului, mai precis în autonomia acestuia.

e. Nevoi de bază, fiziologice ale copilului

Aceste nevoi sunt garanția supraviețuirii și a dezvoltării copilului: hrană, igienă, adăpost, odihnă, acces la serviciile medicale.

Consecințe ale nămplinirii nevoilor copilului

Nesatisfacerea nevoilor de dragoste are ca efect așa-numitul *sindrom al deprivării materne*. Legăturile pe care copilul le dezvoltă în primii ani de viață cu mediul social au puternice elemente afective, iar atașamentul exprimă cel mai bine acest lucru. Atașamentul se realizează, de regulă, între copil și o persoană familiară ce se ocupă de acesta, persoană ce poate fi mama, tatăl sau o îngrijitoare. Treptat, această legătură durabilă se interiorizează și servește ca model de comportament în relațiile sociale ale copilului

Nevoia de atașament este o nevoie biologică, înnăscută și destinată supraviețuirii, constituind premisa dezvoltării emoționale ulterioare normale.

Mama biologică reprezintă *figura primordială de atașament, matricea primordială, nișa securizantă*. Comportamentele de atașament, de menținere a apropierii sunt: contactul vizual, zâmbetul, urmărirea cu privirea, comunicarea verbală, luatul în brațe și legănatul copilului. Îngrijirea și angajarea maternă în acest proces reprezintă contactul timpuriu dintre copil și mamă, esențial în formarea atașamentului.

Deprivarea maternă reprezintă lipsa interacțiunii pozitive mamă-copil, datorită unor multitudini de cauze cum ar fi: copil instituționalizat, spitalizare prelungită, mamă cu afecțiuni fizice sau psihice, sărăcie, lipsa educației, alcoolism, agresivitate etc.

Datorită deprivării materne, copilul se poate confrunta cu o anumită lentoare, sau chiar cu întârzieri serioase în dezvoltarea mentală, stres în forme acute, psihopatia lipsei de afecțiune, forme de depresie mai mult sau mai puțin accentuate.

Freud considera că separarea de scurtă durată e sursa nevrozelor de mai târziu (Bonchis, 2006). În cazul separării de lungă durată, crește insecuritatea, angoasa și mânia ce afectează criza de autonomie a copilului, dar și capacitatea de adaptare socială (Glose, in Bonchis, 2006).

Dacă deprivarea maternă nu se extinde pe perioade mai îndelungate, efectele negative ale acesteia pot fi contracarate. În situația în care copilul resimte retragerea temporară a afecțiunii, nesatisfacerea nevoii de securitate va fi evidentă. Nevoia de securitate nesatisfăcută poate fi tradusă și în neglijare, abuz, maltratare, toate acestea producând efecte de durată.

Neîmplinirea nevoii de noi experiențe se regăsește în diferite forme: de substimulare sau privare / deprivare senzorială, socială, emoțională. Oferirea de noi experiențe lărgeste orizonturile copilului, iar în caz contrar acesta va trăi într-un univers îngust și artificial.. La rândul ei, suprastimularea produce efecte negative ca: neliniște, hiperexcitare, extenuare și tulburări de somn

Copilul căruia nu i se acordă încredere și încurajare va deveni un adult ce se va confrunta cu o stimă de sine scăzută.

Nesatisfacerea nevoii de responsabilizare va conduce către menținerea copilului într-o stare de dependență de cei din jurul lui. Vor exista deficiențe în deprinderile de autocontrol și planificare, iar ulterior, când va deveni adult, va fi incapabil de a lua decizii raționale și responsabile..

Nesatisfacerea nevoilor copilului, de către familie sau de către persoanele din instituțiile rezidențiale, va conduce la consecințe negative asupra acestuia, atât la nivel fizic (retard în dezvoltare, dezvoltare dizarmonică), la nivel psihic (tulburări de anxietate, chiar psihoze) dar și la nivel comportamental (comportamente compulsive, antisociale, autodistructive).

III. 2. Abilități parentale

Cea mai dificilă, dar și cea mai importantă muncă pe care o desfășoară un adult în viața lui este cea de părinte. Situațiile stresante cu care se confruntă părinții în viața de zi cu zi și care generează adesea stări de nemulțumire și frustrare, nu trebuie să se resimtă asupra copiilor, asupra legăturii dintre părinți și copii.

Felul în care se realizează funcțiile parentale creează cadrul dezvoltării copilului în familie.

După Kari Killen (1998), (în Muntean, A., coord. Neamțu, 2003, p. 671- 675), există șapte funcții parentale:

1. Abilitatea părinților de a da prioritate satisfacerii nevoilor de baza ale copilului.

Este foarte importantă cunoașterea nevoilor de bază ale copilului, iar disponibilitatea părinților de a-și sacrifica confortul propriu pentru a putea satisface nevoile copilului, joacă de asemenea un rol extrem de important. Principalele abilități, în aceste sens, sunt:

- de a vorbi copilului în timpul când îi acordă îngrijirile;

- de a lăsa timp copilului spre a răspunde în felul lui;
- de a stimula tactil copilul;
- de a răspunde chemărilor copilului;
- de a reconforta copilul când plânge, luându-l în brațe și vorbindu-i cu blândețe.

2. Abilitatea de a oferi copilului experiențe noi, de a-l stimula cognitiv și afectiv

Nevoia de experiențe noi, de stimulare este foarte importantă pentru dezvoltarea în plan mental a copilului. Copilul este curios, dorește să descopere lumea care-l înconjoară, iar părintele trebuie să-i îngăduie acest lucru, stăpânindu-și propria anxietate, asistând cu răbdare copilul în experiențele și descoperirile lui. În acest mod, copilul își descoperă și propriile limite și limitele cunoașterii și ale îngăduinței celor din jur.

3. Abilitatea de a avea o relație empatică cu copilul

Pentru a putea răspunde nevoilor copilului, părintele trebuie să aibă abilitatea de a se pune în locul acestuia, dar și de a înțelege felul în care copilul descoperă lumea, experimentează lucruri noi, se bucură, se joacă ori este trist. Astfel, părintele își va cunoaște copilul dincolo de cuvinte, trăind în ființa sa emoțiile și sentimentele copilului. Dacă părintele are o empatie scăzută față de copil, există riscul ca și cea mai puțin intensă trăire de stres să fie descărcată asupra copilului.

4. Abilitatea de a-și înfrâna propriile dureri și porniri agresive, fără a le răsfânge în relația cu copilul

În această situație este vorba despre exprimarea verbală și fizică a frustrării. Este necesar pentru rolul de părinte un anumit grad de toleranță la frustrare și conflict. Îndeplinirea rolului de părinte este afectată de „imaturitatea părinților”. Problemele emoționale ale părinților, psihozele, retardul mental, dependența de alcool și droguri se numără printre cauzele comportamentului agresiv aplicat copilului de către părintele său.

5. Capacitatea de a avea așteptări realiste față de copil

Așteptările pe care părinții le au față de copilul lor trebuie să fie în permanență pozitive și potrivite cu capacitățile și vârsta acestuia. Părinții care-și exprimă mereu încrederea în capacitățile copilului, vor dezvolta la copil aceste capacități. Unii părinți pot avea așteptări prea mari, nerealiste, datorită exigențelor rigide ce depășesc capacitățile copilului, conducându-l pe copil la frustrare.

Alții pot cădea în extrema cealaltă, având exigențe prea mici, ceea ce conduce la nedezvoltarea responsabilității și a capacității de a rezolva probleme. Acest din urmă lucru va determina scăderea autonomiei.

Cel mai elocvent exemplu privind îndeplinirea acestei funcții parentale este în cazul copiilor ce au crescut într-un mediu rezidențial și care nu s-au confruntat cu nici un fel de

exigente ale adulților, fără a avea responsabilități și sarcini. Nesatisfacerea nevoii de responsabilitate conduce la imposibilitatea de a-și gestiona propria viață la vârsta adultă.

6. Capacitatea de a percepe copilul în mod realist

Părinții trebuie să aibă disponibilitate pentru a percepe copilul în mod realist. De multe ori, părinții nu observă calitățile reale ale copilului sau dificultățile proprii nivelului de dezvoltare la care acesta se află. Atitudinea și comportamentul părinților față de copil sunt influențate de modul în care aceștia percep copilul.

7. Abilitatea de a răsplăti, de a valoriza copilul

Una dintre cele mai importante funcții parentale este aceea de a răspunde pozitiv, prin valorizarea copilului pentru lucrurile bune pe care le-a făcut. În acest mod, părintele va fixa în comportamentul copilului aspectele pe care le dorește. Această abilitate este în strânsă legătură cu cea de a fi empatic cu copilul, de a-l vedea realist. Atunci când copilul face ceea ce părinții îi cer, este deosebit de important ca aceștia să-i mulțumească și chiar să-l răsplătească într-un fel. Copilul are nevoie de încurajări și aprecieri, acest lucru făcând parte din nevoile sale de bază.

III.3. Stiluri parentale (modalități de parenting)

Stilurile parentale sunt în primul rând modalități de educare a copiilor prin interacțiunea părinte - copil. Fiecare părinte are propriul său stil de educare a copiilor, propriul său stil parental. Dar stilurile parentale nu sunt la fel pentru toată lumea, nu toți părinții educă copiii în același fel. De asemenea, nici stiluri parentale pure nu există în practică. Nu am putea spune că unul dintre părinți are unul din stilurile parentale în proporție de sută la sută. Există, de obicei, stiluri parentale predominante, care-și pun amprenta asupra dezvoltării ulterioare a copilului.

În cercetările de specialitate se vorbește despre două dimensiuni în conceptualizarea stilurilor de parenting:

- căldura
- controlul (apud. Bonchiș, E., 2011, p. 74).

Căldura părintească, numită și acceptare sau receptivitate presupune suport afectiv și încurajare, capacitatea de a fi apropiat de copil și de nevoile sale și de a-i arăta acest lucru.

Controlul parental, numit și exigență, se referă la comportamentele de disciplină impuse copilului. Acest fapt presupune monitorizarea în permanență a activității copiilor, pentru ca aceștia să acționeze conform regulilor. Literatura de specialitate propune o clasificare în 5 stiluri parentale, fiecare având propriile lui avantaje și dezavantaje.

Aceste stiluri parentale rareori sunt independente, uneori ele funcționează combinat. De exemplu, deși un părinte are un stil parental indulgent, el uneori poate fi și autoritar. Fiecare dintre aceste stiluri parentale are propriile lui avantaje și dezavantaje.

Stilurile parentale depind nu numai de personalitatea părintelui, de modelul său educativ, ci și de o serie de alți factori, precum mediul general, modele culturale și educative generale, tradițiile, gradul de cultură, condițiile sociale, structura familiei, profesiile părinților, etc.

Părintele indulgent

Acest parenting permisiv include niveluri ridicate de căldură și niveluri scăzute ale controlului. Este unul dintre stilurile parentale mai permisive, ce îi permite copilului să se manifeste cum vrea el, fără a-i impune acestuia foarte multe restricții.

Pentru părintele adept al acestui stil parental cel mai important lucru este libertatea de expresie, atât cea verbală, cât și artistică. Se consultă de cele mai multe ori cu copilul, sistemul comunicațional este foarte dezvoltat, în acest fel putând fi evitate multe probleme.

Avantajul acestui stil parental este că permite dezvoltarea unei identități proprii a copilului, distinctă, originală. Copiii manifestă frecvent bună-dispoziție și au multă vitalitate. Acest stil parental stă la baza dezvoltării capacității de a lua decizii, precum și a creativității.

Dezavantajele acestui stil parental îl constituie faptul că creșterea copilului într-o atmosferă indulgentă va avea repercusiuni negative pe viitor, existând posibilitatea ca acest copil să aibă o încredere de sine scăzută, să nu persevereze atunci când are de rezolvat sarcini dificile, să nu înțeleagă limitele, să nu țină cont de regulile impuse de adulți, când situația o cere.

Pentru foarte mulți adulți, copilul educat prin acest stil parental poate fi considerat obraznic, problematic, pentru că face numai ce vrea el, fără a mai accepta sfaturi. De multe ori, părintele care l-a educat, va fi depășit de situație. Adoptarea unui alt stil mai autoritar, poate avea efecte negativ

Părintele autoritar

Parentingul autoritar presupune un înalt nivel al controlului și un nivel scăzut al căldurii părintești. Părintele îi cere copilului să respecte cu strictețe regulile impuse de acesta, fără să comenteze, fără să aibă o opinie proprie. Regulile impuse de părintele adept al stilului parental autoritar sunt rigide, au valoare absolută și încălcarea lor, uneori chiar și involuntară, poate duce la pedeapsă.

De cele mai multe ori, părintele care adoptă acest stil parental autoritar nu explică copilului de ce are voie să facă unele lucruri și de ce nu are voie să facă altele. Acești părinți se folosesc de amenințări și pedepse exagerate. Încercările copilului de a-și manifesta independența sunt împiedicate, fiind considerate o formă de rebeliune, de răzvrătire.

Dezavantajele acestui stil parental sunt multe, printre care amintim: copilul va învăța mai greu să fie maleabil, să facă unele compromisuri necesare în viață, va avea dificultăți în efectuarea unei comunicări mai eficiente. De obicei, copiii sunt lipsiți de inițiativă și pot fi mereu nemulțumiți, fiindu-le în permanență teamă că ar putea greși. Unii se interiorizează, devenind timizi și inhibați, alții devin rebeli.

Părintele indiferent

Este unul dintre stilurile parentale cu multe efecte negative asupra copilului. Părintele neimplicat reunește niveluri scăzute ale celor două dimensiuni: căldura și controlul. Copiilor nu li se impun reguli, dar nici nu li se acordă prea multă atenție, susținere sau sprijin.

Părintele nu manifestă interes pentru copil, nu este preocupat de realizările lui, nici nu manifestă trăiri emoționale pozitive pentru el.

Copilul unui părinte cu un stil parental indiferent poartă dezvoltă o serie de aspecte negative:

- poate crede că părerea lui nu contează, deoarece nu este încurajat;
- poate dezvoltă o stimă de sine scăzută, deoarece lipsa încurajărilor îi poate induce ideea că nimic din ceea ce face nu e bine.
- Acest copil, deși învață să trăiască „independent” de la o vârstă fragedă, va fi mai rigid, apatic, pragmatic, mai insensibil la dorințele celorlalți.

Părintele protector

Deși, aparent, este unul din stilurile parentale de dorit, acesta are de asemenea efecte negative destul de serioase asupra dezvoltării ulterioare a copilului. Părintele care în educația copilului se caracterizează printr-un stil parental protector are tendința de a avea prea multă grijă de copilul / copiii lui. Cel mai important lucru pentru acest părinte este să ofere copilului securitate, deoarece îl consideră o ființă fragilă, lipsită de apărare, care are nevoie în permanență de sprijin și de ajutor.

Acest stil parental are efecte negative uneori mai puternice asupra părinților decât asupra copiilor. Părinții văd pericole la tot pasul, nu lasă copiii nici o clipă nesupravegheați, nici când aceștia sunt adolescenți. Dacă copilul are vreo problemă, oricât de mică, aceștia văd în asta o catastrofă, devin agitați, creând fără să își dea seama mai multă tensiune. Asemenea părinților adepți ai stilului autoritar, și părinții protectori acceptă cu greu momentul când copiii încep să-și manifeste independența.

Când sunt mici, copiii care au părinți exagerat de protectori pot manifesta tulburări ale somnului și ale regimului alimentar, precum și stări de frică nejustificate.

Copilul se simte din ce în ce mai sufocat și are tendința de a se îndepărta de părinte, găsește că este dificil să comunice cu el despre problemele personale, de teamă că acesta nu îl va înțelege și se va îngrijora. Copilul va învăța să ascundă informații și poate avea o viață secretă, personală, nebănuită de părinte.

Părintele democratic

Este un stil parental echilibrat, o îmbinare a celorlalte stiluri parentale. Părintele dorește în primul rând ca drepturile copilului să fie întotdeauna respectate. De obicei se impun seturi de reguli care vor fi respectate de toată familia, mărind astfel gradul de responsabilizare al copilului.

Părintele este suficient de indulgent, flexibil și deschis spre nou, pentru a accepta tot ceea ce ar putea ameliora viața copilului și a familiei, însă este în același timp suficient de

autoritar pentru a impune o disciplină riguroasă, a-l învăța pe copil să accepte reguli și să îndeplinească eficient sarcinile care i se dau. De asemenea, este suficient de protector pentru a-i oferi copilului securitatea de care are nevoie, pentru a-l sprijini atunci când situația o cere, însă este suficient de înțelegător și încrezător în capacitățile copilului de a lua unele decizii personale, copilul fiind astfel învățat să devină independent.

Stilul parental democratic promovează respectul pentru om, ceea ce îl va învăța pe copil să îi respecte pe alții, să ia în considerare opinia celorlalți, să accepte observații, având totodată curajul să își exprime punctul de vedere. Pe măsură ce va crește, independența care i s-a acordat îl va ajuta să-și identifice propriile atitudini și să aleagă meseria care i se potrivește cel mai bine, să-și îndeplinească propriile vise, nu pe cele ale părinților. Un aspect negativ al stilului parental democratic ar fi acela că un copil crescut în acest mod se va adapta cu greu stilului autoritar (pe care îl poate întâlni la școală, în grupurile de prieteni, armată).

Cu toate acestea, stilul parental democratic este unul dintre stilurile parentale cu cele mai multe efecte pozitive asupra dezvoltării ulterioare a copilului.

III.4. Disciplina familială

Pentru a se dezvolta armonios, copiii au nevoie de un mediu în care sunt fizic și psihic în siguranță, unde nevoile fundamentale sunt satisfăcute, în care să crească fericiți de blamare, ridicol și rușine. Disciplina este un mijloc de a se educa și însuși comportamentele potrivite. Scopul disciplinei este de a direcționa acțiunile copilului spre acelea care-l vor ajuta să-și îndeplinească nevoile de bază, respectând și drepturile celorlalți. Disciplina trebuie să fie concepută pentru a ajuta copilul să înțeleagă și să respecte limitele sociale, să-i crească respectul pentru sine și pentru ceilalți.

Pentru a-și atinge scopul în disciplinarea copilului, părintele trebuie să cunoască următoarele aspecte:

- răspunsurile pozitive oferite copilului pentru comportamente corespunzătoare contribuie la creșterea stimei de sine și la schimbarea comportamentului;
- este mult mai util pentru părinți să folosească limbajul care-l ajută pe un copil să se gândească la un comportament ca fiind inacceptabil sau necorespunzător, decât ca fiind rău sau greșit;
- copiii au nevoie de instrucțiuni simple și clare despre acele comportamente care sunt acceptabile și de dorit;
- oferind copiilor posibilitatea de a alege, părinții le permit să fie mai cooperanți;
- părinții trebuie să conștientizeze că pentru copil comportamentul negativ este o cale de a-și exprima emoțiile fundamentale;
- copiii nu sunt perfecți, iar una din căile prin care ei învață este făcând greșeli;
- copiii sunt toți unici, iar managementul comportamentului nu va fi eficient cu toți copiii, în fiecare situație.

Întărirea se referă la o procedură care crește frecvența unui comportament, imediat după efectuarea acestuia.

Întărirea pozitivă se referă la evenimente sau comportamente pozitive care urmează unui comportament și care acționează pentru a întări acel comportament. În loc să descurajeze un comportament inadecvat prin pedepse, este lăudat și răsplătit un comportament bun. Deosebirea între întărire și recompensă constă în faptul că prima are drept scop creșterea sau menținerea în frecvență a unui comportament, în timp ce recompensa poate fi un instrument folosit ca un întăritor.

Întărirea negativă presupune îndepărtarea unui anumit eveniment sau consecința negativă care servește la creșterea frecvenței unui comportament particular. Pedepsa este diferită de aceasta, fiindcă are în vedere creșterea unui comportament printr-un întăritor negativ.

Kail și Cavanaugh (1996) și Kazdin (1994) menționează următoarele posibile consecințe ale pedepsei:

- pedeapsa tinde să producă un răspuns emoțional negativ. Copilului nu-i va mai plăcea situația de învățare și s-ar putea să aibă și o reacție negativă față de persoana care a administrat pedeapsa.

- evitarea fie a persoanei care a acordat pedeapsa, fie a situației punitive și utilizarea minciunii;

- pedeapsa poate modela comportamente agresive;

- în cazul pedepselor fizice poate apărea și posibila rănire a copilului;

- pedeapsa învață copiii despre ceea ce nu ar trebui să facă, dar dă puține indicații despre ceea ce ar trebui să facă și cum ar trebui să facă.

IV. DIVORȚUL

IV.1. Divorț și divorțialitate

Dacă în trecut era stigmatizat, astăzi divorțul „nu mai este o abatere de la regulă; el se înscrie în noua logică a căsătoriei” (Segalen, M., 2011, p. 156). Faptul că viața de cuplu căsătorit nu se mai ridică la nivelul așteptărilor unuia sau ambilor parteneri duce, în anumite situații, la destrămarea căsniciei prin divorț. Chiar dacă se susține că importanța căsătoriei a scăzut, este posibil ca indivizii să divorțeze tocmai pentru că ea „a devenit atât de importantă, încât ei nu pot să accepte nimic mai puțin decât succesul total al angajării matrimoniale pe care au încheiat-o în particular cu acea persoană”(Berger și Kellner, 1988, p. 20, în Segalen, 2011, p. 156).

Divorțialitatea - un fenomen demografic ce exprimă intensitatea divorțurilor într-o populație sau în anumite subdiviziuni ale ei. Ea are ca indice **rata brută de divorțialitate**, ce se obține împărțind numărul divorțurilor dintr-un an la populația medie și înmulțind rezultatul cu 1000. Ca indice global de divorțialitate se mai folosește raportul dintre numărul divorțurilor și cel al căsătoriilor efectuate în cursul unui an.

În prezent există o tendință de sporire a ratei divorțialității, fapt pentru care se cere studierea atentă a acestui fenomen și a factorilor care îl produc (urbanizarea, modificări în funcțiile familiei, creșterea gradului de emancipare a femeii, scăderea influenței religiei și a altor elemente legate de tradiție, schimbări în atitudinea oamenilor față de căsătorie, creșterea duratei căsătoriei ca urmare a sporirii speranței de viață).

Deși, în principiu, căsătoria se încheie pe viață, ea se poate desface prin divorț, dacă există motive temeinice care au vătămat grav raporturile dintre soți și căsătoria nu mai poate continua. Așa cum la încheierea căsătoriei este necesar consimțământul liber al ambilor soți, la desfacerea căsătoriei voința acestora trebuie să fie luată în considerare.

Desfacerea căsătoriei nu constituie numai o problemă de ordin personal, pentru ca ea interesează nu numai pe cei doi soți, ci și societatea. Caracterul social al căsătoriei face ca voința ambilor soți sau doar a unuia dintre ei să nu poată constitui un temei suficient pentru desfacerea căsătoriei, **divorțul pronunțându-se numai atunci când căsătoria nu mai poate continua datorită unor motive temeinice.**

Imposibilitatea continuării căsătoriei se constată de către autoritatea de stat componentă, statul fiind direct interesat în apărarea căsătoriei și a familiei, de aceea a reglementat modul în care poate fi admis divorțul.

Nu totdeauna destrămarea grupului familial se face oficial (pe cale juridică). De aceea este necesar să facem **distincția între destrămarea oficială și cea neoficială a familiei, între despărțirea de drept și cea de fapt.** Sunt multe familii în care, deși cei doi soți nu mai au o viață comună, din cauza copiilor, a profesiunilor sau altor motive, aceștia nu se despart oficial.

Se întâlnesc *trei tipuri de dizoluție maritală* (Iluț, P., 2005, 169):

1. - **despărțirea în fapt**, dar cu locuința comună (în țările mai puțin dezvoltate, unde locuința este o problemă);
2. - **separarea totală** și în ceea ce privește locuința, dar fără divorț (în țările dezvoltate, unde locuința nu e o problemă, dar divorțul și consecințele prezintă unele dificultăți);
3. - **divorțul (despărțirea juridică)**.

Proporția divorțurilor este mult mai mare decât primele două tipuri de dizoluție maritală, dar datele teoretice, ca și cele empirice dovedesc că acestea au crescut în societatea modernă față de cea tradițională .

Începând cu secolul al XIX-lea s-a constatat o sporire a ratei de divorțialitate, mai cu seamă după cel de-al doilea război mondial, continuând să crească până în zilele noastre. În zilele noastre, în întreaga lume sunt comune trei tipuri principale de divorț:

1. **divorțul sancțiune**, prin care unul sau ambii parteneri sunt culpabilizați;
2. **divorțul constatare** - unde sentința este dată în cazul în care se aduc probe că cei doi parteneri nu mai conviețuiesc de multă vreme;
3. **divorțul prin consimțământ reciproc** - ambii soți declară că sunt de acord cu desfacerea căsătoriei.

Analizând relațiile dintre parteneri în cursul separației sau divorțului se constată că în cele mai multe cupluri aflate în această situație, înainte înstrăinării fizice avusese loc o separare socială. Cel puțin unul dintre parteneri pornise pe un alt drum, interesele lui actuale nemaifiind legate de ale partenerului de viață. Deși inițial despărțirea nu era intenționată, cel afectat încercând fără succes să-și schimbe partenerul, să-l aducă pe calea pe care au pornit cei doi, să-și creeze interese comune, la un moment dat, când încercările acestuia eșuează, se ajunge la concluzia că relația este de acum ratată, iar cei doi nu mai pot avea un viitor împreună. „Inițiatorul” începe să devină preocupat de felul în care relația se dovedește nesatisfăcătoare, acest proces fiind opus „îndrăgostirii” de la începutul relației, când individul se concentra asupra calităților celuilalt, ignorând trăsăturile care nu-i plăcuseră.

Pe cât ar părea de paradoxal, viața a dovedit că în situația în care cineva se căsătorește din dragoste, fără alte interese, conviețuirea nu poate continua când aceasta a dispărut.

Sistemul marital fundamentat pe nevoi expresive conduce la o mai mare libertate de dizolvare a cuplurilor decât cel bazat pe nevoi instrumentale (economico - productive, instruirea și profesionalizarea copiilor etc). Schimbările macro-sociale au dus la crearea independenței individului față de familie, socializarea și educația sunt asigurate acum de instituții publice, ca de altfel și sănătatea, iar funcția de suport emoțional și afectivitate este preluată de grupuri de similaritate, prieteni, colegi, cele necesare traiului nu se mai produc în gospodărie.

Emanciparea economică a femeii constituie o cauză majoră a ridicării ratei divorțialității. Femeile angajate în muncă, au venituri care le oferă mai mare independență și drept urmare nu mai suportă orice de la soții lor, iar atunci când căsnicia lor „nu mai merge”, femeia este cea care intenționează divorțul. **Industrializarea, modernizarea și urbanizarea** au

oferit ambilor parteneri posibilități de a cunoaște și alți indivizi și a stabili legături de afecțiune, iar în țările avansate a rezolvat și problema locuinței, care era un impediment în divorțialitate.

Democratizarea și liberalizarea vieții sociale de ansamblu au dus la creșterea divorțialității pentru că în această fază a avut loc scăderea influenței bisericii și a religiei, „îndulcirea legislației”, normele și obiceiurile tradiționale nu mai presează ca altă dată.

Mecanismul contaminării: cuplurile divorțate fiind un exemplu pentru ceilalți prin faptul că și-au rezolvat dificultățile maritale prin despărțire legală. Modelul suferinței într-o căsnicie nefericită este înlocuit cu cel de începere a unei noi vieți după dizolvarea mariajului.

IV.2 Cauzele divorțului

Principalele cauze ale divorțului:

Violența: aceasta poate fi fizică (lovire, mutilare), de natură sexuală (violul marital, perversiuni sexuale), psihologică (șantaj, denigrare, umilire, ignorare, abandon, izolare, calomnie, persecuție), verbală (insultă, calomnie, injurii, amenințare) sau economică (lăsarea partenerului fără mijloace și bunuri vitale de trai).

Viciul: cel mai frecvent viciu invocat ca motiv de divorț este alcoolismul și consecințele acestuia, care se pot concretiza adesea în acte de violență, irosirea mijloacelor de subzistență ale familiei, afectarea relațiilor intime de cuplu și de familie, lipsa de comunicare și altele. Alte vicii cu efecte negative asupra vieții de familie pot fi consumul de droguri sau jocurile de noroc.

Infidelitatea: situația de infidelitate cea mai gravă este adulterul, comis de soț sau de soție, determinată de o complexitate de factori care țin în primul rând de trăsăturile de personalitate ale partenerilor. Nu sunt puține cazurile în care acuzația de infidelitate este rodul bănuielilor, suspiciunilor și geloziei exacerbate, aceste manifestări fiind generate de lipsa de încredere și de comunicare a celor doi soți. Adulterul aduce în ecuație o a treia persoană, importantă în procesul de divorț, amantul sau amanta.

Motivația căsătoriei: este o cauză de divorț la cuplul în care căsătoria s-a realizat din interese materiale sau a fost impusă, situație în care familia nu este întemeiată pe afecțiune și sentimente. Astfel de căsătorii sunt numite generic “căsătorii de consum” și sunt de cele mai multe ori caracterizate prin diferențe mari de vârstă între parteneri, nepotriviri de caracter, incompatibilități de ordin sexual. Familia se destramă atunci când interesul a fost satisfăcut, când nu se întrevăd șanse că va fi satisfăcut sau când se acutizează una din diferențele dintre cei doi parteneri.

Cunoașterea premaritală superficială: este o cauză de divorț pentru cea mai mare parte a căsătoriilor bazate pe “dragoste la prima vedere”, când în scurta perioadă de la cunoaștere, la căsătorie, partenerii nu reușesc să se cunoască pe deplin, iar pe parcurs realizează că nu se potrivesc. Necunoașterea partenerilor este specifică și căsătoriilor “cu peșitori” din comunitățile profund tradiționaliste, precum și la anumite etnii, însă rata de divorțialitate este încă redusă, datorită cutumelor și presiunilor impuse de familie.

Erodarea sentimentelor: este situația în care, deși cuplul s-a întemeiat pe sentimente de iubire, stimă și respect, pe parcurs acestea au dispărut și relația s-a transformat în plictiseală și monotonie. Studiile de sociologia familiei au relevat faptul că în multe familii există o astfel de conviețuire, pe tot parcursul vieții, din varii motive. Totuși atunci când apare „singurătatea în doi”, după unii cercetători mai dramatică decât singurătatea în sine, partenerii ajung la divorț și au curajul să „ia viața de la început”.

Incompatibilități generate de disfuncționalități sexuale: este o problemă a vieții de cuplu frecvent abordată în zilele noastre de o nouă ramură științifică “sexologia”, care încearcă să deceleze cauzele fizice, fiziologice și psihologice ale unor astfel de fenomene și să găsească soluții pentru ameliorarea lor. De regulă aceste anomalii induc alți factori care pot să favorizeze opțiunea pentru divorț. Multe dintre cauzele care determină disfuncționalitățile sexuale sunt tratabile.

Incompatibilități de personalitate: acestea sunt definite prin diferențele de temperament, caracter, atitudini și aspirații ale partenerilor. A devenit o cauză generică invocată și în situațiile în care partenerii vor să ascundă opiniei publice adevăratele cauze.

Alte cauze, cu o frecvență mai redusă în cazuistica divorțurilor sunt:

- **Bolile fizice sau psihice:** sunt situații în care unul dintre soți suferă de o boală gravă fizică sau psihică, care face imposibilă continuarea căsătoriei. Potrivit unor opinii, gestul de divorț din partea partenerului sănătos este unul de lașitate și egoism. Sunt însă situații obiective, în special la bolile psihice grave (paranoia, schizofrenie), când viața de cuplu nu mai poate continua.

- **Infertilitatea:** este cazul în care cuplul, din motive obiective sau subiective, nu poate avea copii, deși unul dintre parteneri are aceasta dorință.

- **Diferențe de ordin religios:** pot fi o cauză de divorț în familiile mixte din punct de vedere al apartenenței la un cult religios, în special când la unul dintre soți credința ia forme fanatice.

- **Separarea:** este situația în care familia există din punct de vedere juridic, dar în fapt cei doi soți sunt separați, prin părăsirea domiciliului de către unul din ei. Fenomenul poate fi favorizat și de job-ul unuia dintre parteneri, care face ca soții să fie despărțiți efectiv perioade lungi de timp.

- **Situația locativă a familiei:** este o cauză care se regăsește în situația cuplurilor care nu au o locuință a lor, stau cu părinții și/sau cu alte rude. Lipsa de intimitate, conflictele între generații și gestionarea comună a resurselor poate duce la părăsirea locuinței de către unul din parteneri și la crearea premiselor de divorț.

- **Situații de ilegalitate:** unul dintre parteneri încalcă în mod frecvent și grav normele legale și este pedepsit cu privarea de libertate.

- *Influențe exterioare cuplului*: este cazul în care căsătoria se destramă ca urmare a influențelor negative ale părinților, rudelor, prietenilor, colegilor, anturajului. Este mai frecvent în cazul cuplurilor tinere, de cele mai multe ori supuse unor fenomene de manipulare.

- *Migrația*: este o cauză de divorț specifică familiilor din țările slab dezvoltate, din cauza sărăciei unul din parteneri migrând în țările dezvoltate pentru un câștig mai bun. Este și cazul României, după anul 1990, câteva milioane de români plecând la muncă în străinătate. Sunt frecvente cazurile partenerilor separați în fapt perioade lungi de timp, la care relațiile conjugale sunt compromise, chiar dacă divorțul nu este hotărât de o instanță de judecată.

IV.3 . Efectele divorțului asupra foștilor parteneri și a copiilor

Deși concepția despre divorț s-a schimbat mult în societatea contemporană, realitatea dovedește că acesta are multe consecințe negative atât la nivelul celor doi parteneri , cât și asupra copiilor.

La nivelul celor doi parteneri, acestea depind de mai mulți factori: dacă există sau nu copii, de investițiile făcute în căsnicie, de cine și din ce motiv a fost intentat divorțul, de valoarea partenerilor pe piața erotică și maritală, de densitatea rețelei de rude și de prietenii celor doi soți. De obicei, prin divorț copiii rămân la mama, costurile materiale fiind mai mari pentru aceasta, în timp ce costurile psihologice sunt mai mari pentru tată. Unii dintre bărbații divorțați devin persoane fără un domiciliu stabil, recurg la alcool, intră în șomaj și ies din sfera publică sau profesională.

O parte din femeile rămase singure cu copiii după divorț decad economic, din următoarele motive :

1. capacitate de câștig mai mică,
2. lipsa suportului din partea fostului soț,
3. ajutor neîndestulător din partea statului, a societății în ansamblu.

Divorțul presupune schimbarea locuinței, dezavantaje economice, singurătate, labilitate emoțională, adaptare la noul rol, toate acestea ducând adesea la deteriorarea sănătății fizice și emoționale imediat după separare. Pierderea identității de soț sau de soție generează confuzie și dezorientare.

Divorțul are un impact și asupra exercitării rolurilor parentale. Astfel, se pot dezvolta stiluri parentale diferite:

- *parentingul paralel*: fiecare părinte dezvoltă un set de roluri și rutine și fac doar încercări limitate de a unifica aceste roluri;

- *parentingul conflictual*: membrii fostului cuplu nu comunică direct, ci își transmit mesajele prin intermediul copiilor.

b) Consecințele asupra copilului

Copilul se simte eliminat din aria centrului de interes al familiei, reacționează, își pierde încrederea în părinți, se simte lipsit de protecția implicită pe care i-o ofereau aceștia și se vede pe sine ca abandonat, slab și vulnerabil. Trauma divorțului părinților este amplă și se poate dezvolta impredictibil. Situația devine și mai

dramatică atunci când copilul este pus să aleagă între mama și tata.

Cele mai importante consecințe s-ar putea sintetiza în:

- ✓ **teama de abandon:** apare un sentiment de nesiguranță care îi produce copilului o nevoie intensă de comuniune și asigurare;
- ✓ **tentația negării:** copilul încearcă să-și aline suferința minimalizând situația și sperând că părinții se vor împăca;
- ✓ **refularea:** copilul lasă uneori impresia că nu simte nimic, dar își ascunde emoțiile;
- ✓ **sentimentul de neputință;**
- ✓ **sentimentul de vinovăție:** copilul își asumă o parte din responsabilitatea pentru despărțirea părinților;
- ✓ **mâhnire și deziluzie:** alterarea imaginii idealizate a mamei și a tatălui, dar și a întregului său univers;
- ✓ **sentimentul de sfâșiere și conflictul de loialitate:** copilul are tendința de a-l proteja pe părintele perceput ca fiind cel mai vulnerabil.

Copiii își iubesc ambii părinți, însă, după divorțul acestora e posibil să apară așa-numitul **conflict de loialitate**. Copilul se află în dificila situație de a alege de partea căruia dintre părinți este, mai ales atunci când unul dintre ei îl manipulează în acest sens, îl folosește ca armă împotriva celuilalt.

Cele mai multe divorțuri au loc în circumstanțe litigioase și unul dintre soți îl învinuiește total pe celălalt și vrea să-l excludă din viața copilului. Așa-zisul soț rău e văzut ca părinte rău, iar celălalt părinte ca o victimă. Acesta îi cere copilului să-l prefere pe el, să se alieze împotriva celuilalt. Copilul este supus unui abuz emoțional, fiind considerat „confident și cârjă” pentru părintele victimizat și devine, un ostacul al conflictului lor și se găsește în ipostaza unui copil separator. Căci, refuzând să meargă la celălalt, întărește separarea și îi permite celuilalt fost soț să spună: Nu mai vrea să te vadă”. Părintele care-i cere copilului să opteze pentru unul dintre ei, descalificându-l în mod constant pe celălalt, îl condamnă la pierderea uneia dintre figurile sale de atașament și de identificare.

Imaturitatea unor părinți îi obligă pe copii să-și asume roluri și responsabilități care nu sunt potrivite pentru vârsta lor, transformându-i, prin suprainvestire afectivă, în confident, susținător, aliat, determinându-i să se implice într-o misiune reparatoare. Între unul dintre părinți și copii apare o formă de solidaritate care contrastează cu izolarea părintelui ținut la distanță.

IV. 4. Alienarea parentală

Formă gravă de abuz emoțional, sindromul alienării parentale a fost introdus și dezvoltat în 1998 de pedopsihiatru american Richard A. Gardner, care a studiat cazurile dureroase în care copiii, după divorț, refuză categoric să-și vadă unul dintre părinți, din cauza combinării îndoctrinarilor părintelui și propriile contribuții ale copilului de calomniere a părintelui ținut. Altfel zis, părintele care alienează își atrage copilul de partea sa într-o campanie de distrugere a relației copilului cu celălalt părinte. Copilul este manipulat, atât cu ajutorul

comunicării verbale și a celei nonverbale, cât și prin diverse acțiuni, să creadă că celălalt părinte este un dușman. Astfel, el își aduce contribuția la suprimarea simbolică a părintelui respins. El suferă o amputare psihică, revendicându-și totodată dreptul de a-și îndepărta *în mod liber* tatăl sau mama.

Această „spălare a creierului” se poate realiza prin diverse moduri care variază de la vorbirea de rău a părintelui în fața copilului, la refuzul de accepta și respecta programul lui de vizitare, sau planificarea altor activități ale copilului în timpul programului de vizitare, când autoritatea parentală ar trebui exercitată de către celălalt părinte. Alienatorul își poate îndrepta atacul și spre o altă persoană din familia părintelui denigrat și respins: bunicul / bunica, părintele adoptiv, părintele vitreg, prietenii sau alte persoane din anturajul părinților și al copilului. De asemenea, un părinte alienator se va alia deseori cu persoane care îi susțin părerea (familie, medic, psiholog, judecător) căutând sprijin în “apărarea” copilului contra celuilalt părinte.

Potrivit lui Gardner, acest sindrom poate fi reperat după opt indicii specifice:

- campania de denigrare,
- argumente neconvingătoare folosite de copil împotriva părintelui,
- absența ambivalenței (un părinte e considerat pe deplin bun, celălalt pe deplin rău),
- fenomenul gânditorului independent (copilul nu-și dă seama că a fost manipulat; crede că e dorința și decizia lui să-și respingă părintele),
- susținerea necondiționată a părintelui denigrator,
- absența vinovăției (copilul se declară mulțumit că nu mai are nicio relație cu părintele denigrat),
- copilul împrumută scenarii de denigrare de la părintele alienant
- copilul extinde animozitatea asupra prietenilor sau a familiei părintelui țintă.

Un alt specialist în domeniu alienării parentale, Richard Warshak (2001), prezintă *strategiile folosite de părintele alienant*:

- Acesta repetă neîncetat copilului aceleași judecăți negative, insistând asupra greșelilor fostului partener. Trece sub vedere calitățile acestuia și atrage atenția asupra trăsăturilor sale negative.
- Atacă legătura de rudenie printr-o intervenție aspră numelui, atribuindu-i părintelui respins o poreclă sau o denumire jignitoare, nemaifolosind termenul de mamă sau de tată.
- Manifestă răceală și dezinteres atunci când copilul își manifestă mulțumirea față de părintele țintă.
- Folosește exploatarea, incitându-l pe copil să obțină bani sau lucruri valoroase de la părintele exclus, acesta fiind redus la postura de „mamă-portofel” sau ”tată portofel”.
- Uneori creează conflicte pentru a demonstra că părintele nu se poate controla și este coleric sau manifestă agresivitate.

- De asemenea, lansează informații incorecte sau incomplete și-l face pe copil să creadă că celălalt adult nu-și ține promisiunile făcute.
- Istoria copilului este abordată într-o manieră nouă și reconstruită. Locul părintelui țință este minimalizat și rolul acestuia, estompat.
- Pentru că nu poate schimba relația bună în trecut a copilului cu părintele, creează povestea schimbării totale a acestuia, susținând că nu mai este cine a fost cândva.
- Manifestă dovezi de respect ipocrite, prezintă viziunea sa asupra lucrurilor ca fiind singura adevărată, îl pune în gardă pe copil împotriva oricărei persoane care își exprimă o părere bună despre părintele țință.

Alienarea parentală poate evolua de la forme ușoare la unele foarte grave, fiind o formă de abuz „cu consecințe la fel de devastatoare ca cele ale unui abuz sexual. Într-adevăr, la adăpostul iubirii, are loc un proces distrugător, un veritabil viol psihic” (Goudart:40).

Situația părintelui țință este extrem de dureroasă și el poate ajunge să trăiască un sindrom de stres pot-traumatic, cu prejudicii fizice sau psihice. El nu-și mai vede copilul, pentru că acesta, puternic legat de părintele alienant, refuză orice contact.

Părintele fidelizat, la rândul lui, se exonerează de orice răspundere, fiind convins că respectă dorința liber exprimată a copilului și se poziționează în ipostaza de victimă a unui fost partener devenit absent și considerat iresponsabil.

Copilul, la rândul lui, supus unei îndoctrinări pe care nu o poate sesiza și înțelege, crede că opțiunile categorice pe care le are îi aparțin la fel cum îi aparțin picioarele sau mâinile. Încercarea de a imprima un caracter relativ acestui ansamblu de gânduri pentru a combate legătura de hiperfidelitate este zadarnică. Reacția copilului va fi dură. Se va simți violentat și suspectat de a fi sub tutela unei judecăți care nu este a lui.

V. FAMILIA MONOPARENTALĂ

V.1. Delimitări conceptuale

Famiile monoparentale pot fi definite ca fiind acele familii în care un părinte trăiește/locuiește împreună cu copiii săi, fie singur, fie într-o gospodărie mai largă, fără un soț/soție sau un partener.

Literatura anglo-saxona utilizează termenul „*one (single) - parent family*” de la mijlocul anilor 1960; zece ani mai târziu, acest termen avea un corespondent francez – „*famille monoparentale*”. Desemnând unități sociale constituite dintr-unul sau mai mulți copii și un singur părinte, acești termeni s-au impus repede în fața altora ca: „părinți izolați”, „menaje conduse de femei”, „mame singure în dificultate”, „mame necăsătorite”, „menaje monoparentale”.

Familia monoparentală desemnează grupul copil (copii) - părinte (și nu părinți) și este privită ca o alternativă la (și nu ca o deviație de la) familia clasică.

Monoparentalitatea devine normală pe măsură ce înregistrează o creștere a frecvenței și pe măsură ce devine o conduită familiară pentru membrii societăților actuale.

Termenul *famille monoparentală*, cu un conținut aparent simplu și clar, ascunde, totuși, o serie de capcane:

- ✓ definiția însăși este obiect al unor controverse (nu se poate răspunde la întrebarea referitoare la compoziția familiei: este formată numai din mamă și copil sau cuprinde toți membrii familiei, deci și bunici, alte rude);
- ✓ conceptul de *famille monoparentală* construiește în planul cunoașterii științifice și administrative o populație riguros delimitată și omogenă către care pot fi orientate măsuri de asistență socială;
- ✓ monoparentalitatea nu este o situație staționară: ea poate aluneca într-o coabitare sau într-o căsătorie, așa cum după consumarea unor experiențe de acest gen, ea poate fi iarăși regăsită;
- ✓ atributul *monoparentală* instaurează o discriminare între doi parteneri din punct de vedere al raportului între relația conjugală și cea parentală.

V. 2. Surse ale monoparentalității. Tipologia familiei monoparentale

Surse: decesului unui părinte, divorțul, alegerea unei persoane de a deveni părinte unic prin nașterea unui copil conceput prin fertilizare in vitro sau cu un partener care nu va lua parte la creșterea copilului, adopția unui copil.

Cele mai multe familii monoparentale se datorează divorțului părinților sau decesului unui partener. Bărbații divorțați sau văduvi sunt în mai mare măsură dispuși să-și transforme „celibatul” într-o recăsătorire, dar recăsătorirea femeii divorțate rămâne mai puțin frecventă

decât cea a bărbaților, astfel încât femeile rămân singure în număr mult mai mare și în general pe perioade mai îndelungate.

Cele mai multe familii monoparentale sunt cele formate din mamă și copil (copii), atât din motive naturale, cât și din rațiuni culturale (tribunalele încă consideră mamele părinți mai potriviți pentru copii, deși nu întotdeauna este așa).

În ultima vreme asistăm la o creștere a numărului femeilor care își asumă rolul de mamă singură, prin nașterea unui copil sau prin adopție. Tocmai pentru că rolul de părinte singur nu este tocmai confortabil și ușor de realizat financiar, persoanele care își asumă această postură fac parte din cele cu venituri peste medie și nivel crescut de educație.

Tipuri de familie monoparentală:

a) *după numărul persoanelor care o compun*, aceasta poate fi o familie monoparentală binară, adică formată din doi membri, terțiară, formată din trei membri, etc.;

b) *în funcție de calitatea și permanența interacțiunilor* avem:

- familii monoparentale camuflate, în cadrul legal al familiei nucleare, când unul dintre părinți, deși prezent în cadrul familiei, nu interacționează sub aspect psihologic decât într-o mică măsură cu ceilalți membri;
- familii monoparentale în care legăturile sunt păstrate numai cu copiii, părinții evitând relaționarea între ei;
- familia monoparentală prin absența fizică a unuia dintre părinți care este pentru o perioadă lungă de timp plecat din localitate, deținut, spitalizat, etc.;
- familia monoparentală în care unul dintre părinți a decedat;
- familia monoparentală rezultată în urma divorțului;

c) *din punct de vedere juridic:*

- în cazul în care părinții nu au o relație legalizată, familia monoparentală este formată din copil și părintele necăsătorit;

- familie monoparentală rezultată în urma adopției: când un adult adoptă unul sau mai mulți copii.

O altă clasificare este făcută în funcție de prezența sau absența părinților în interiorul familiei, din punct de vedere psihologic și interacțional (Preda, M., apud Ștefan, C., 2006. p. 34):

- *tipul prezență (psihologic)- prezență (interacțional)*: se referă la tipul de familie în care ambii părinți, deși separați sau divorțați, păstrează legături intense cu copiii și sunt implicați în viața acestora atât psihologic, cât și interacțional. Putem vorbi, în acest sens, de cazul părinților care, după divorț, au obținut fiecare în parte dreptul de custodie asupra copiilor;

- *tipul prezență- absență*: unul dintre părinți încetează să interacționeze cu familia, dar rămâne atașat de ea din punct de vedere psihologic, modificându-și comportamentul în funcție de modul în care percepe așteptările lor. Tot aici intră și familia în care unul dintre părinți a murit, dar ceilalți membri ai familiei îi păstrează amintirea vie și o evocă uneori pentru a-și orienta și în funcție de ea comportamentul, gândurile și emoțiile. Acest părinte absent fizic, este prezent psihologic;

- *tipul absență- prezență*: este foarte rar și greu de imaginat. Se referă la un părinte separat de familie în mod formal, absent psihologic, dar care are totuși contacte, interacționează cu membrii ei. Ca exemplu, avem situația în care un părinte locuiește în aceeași casă cu fosta familie, dar nu-i pasă de membrii ei;

- *tipul absență- absență*: numai unul dintre părinți se ocupă de copii și este implicat atât psihologic, cât și interacțional în viața acestora. Părintele absent a părăsit familia sau nu a fost niciodată parte a acesteia.

V.3. Monoparentalitatea maternă

Cele mai multe familii monoparentale sunt alcătuite din femei cu unul sau mai mulți copii aflați în întreținere.

Principalele probleme care apar în cazul mamelor singure sunt:

- *dificultăți financiare* - constituie unul dintre cele mai grele obstacole pe care le întâlnește o mamă singură și pe care trebuie să îl depășească. Copilul devine uneori un suport economic sau o sursă de venit de la serviciile sociale. Caracteristic pentru o mamă singură este faptul ca muncește mai multe ore pe săptămână decât o mamă căsătorită și prezintă o proporție mai mare în schimbarea locului de muncă și un grad scăzut de satisfacție în munca prestată. Studiile arată că locuințele mamelor singure sunt mai sărace în comparație cu 8,5% dintre bărbați.

- *extinderea rolului cu sarcini auxiliare nespecifice rol – sexului* - suprasolicitare de rol. Mama trebuie să substituie și rolul tatălui pentru copil, iar acest fapt duce la solicitări conflictogene din punct de vedere psihologic. Ca rezultat, mamele singure nu mai sunt capabile să îndeplinească efectiv și eficient anumite atribuții parentale, nu mai sunt capabile să-și îndeplinească eficient și efectiv anumite sarcini ale rolului. Se ajunge fie la diminuarea atitudinilor comportamentale specifice fiecărui rol, fie la exagerarea unor aspecte ale condiției materne.

- *schimbări în relația cu copilul* - unele mame divorțate își schimbă maniera de relaționare cu copilul, ceea ce poate conduce la inversarea rolurilor de adult și de copil. În multe cazuri, mama împarte rolul parental cu primul născut și așteaptă de la acesta să gândească și să acționeze mai matur decât vârsta sa. Treptat și subtil, mama îi atribuie copilului rolul părintelui absent. Copilul este forțat să se maturizeze prematur. Dacă, treptat, mama tinde să confere copilului rolul părintelui absent, conflictele care apar între ei tind să imite vechile conflicte

maritale. Alte mame singure își concentrează excesiv atenția și afecțiunea asupra copilului, supraprotejându-l.

- *problemele emoționale* - copilul devine de cele mai multe ori pentru mama un suport emoțional, ceea ce reclama un anumit gard de maturitate în raport cu care copilul nu este pregătit îndeajuns. Una dintre consecințele suprasaturației din punct de vedere emoțional a mamei este că ajunge până la ironizarea verbală a copilului nu ca urmare a faptului că acesta ar fi greșit cu ceva, ci doar prin simplul fapt că este acolo lângă ea și în momentele de furie el reprezintă pentru ea o sursă de descărcare.

- *lipsa timpului și handicapul social în formarea relațiilor* - multe dintre mamele singure se plâng de existența unui timp insuficient în exercitarea rolului de părinte, a vieții personale, a menajului.

Deoarece mama singură are atâtea responsabilități, ea este adesea încercată de sentimentul de singurătate, de copleșire și de povară. Este dificil într-adevăr să fii singurul părinte, deoarece sarcinile trasate pentru doi cad pe umerii unuia singur. Multe dintre mamele singure, dacă nu beneficiază de un ajutor din partea cuiva, vor avea puțin timp pentru prieteni sau pentru a avea o viață socială, stare care conduce la izolare socială.

- *stresul, frustrarea, depresia* - mama singură este implicată într-o serie de roluri domestice, îngrijirea copiilor, timp personal de autoîngrijire și activități care revendică o anumită disponibilitate emoțională și psihică pentru care ea nu mai are resurse. În loc să aibă sentimentul libertății în luarea deciziilor fără interferențe, poate experimenta tensiune, presiune, confuzie și frustrare, toate acestea având un impact asupra copiilor.

Chiar dacă mama se confruntă cu o serie de probleme, putem spune ca are și câteva beneficii din aceasta situație. Astfel, mamele singure învață cum să-și administreze singure bugetul, să facă față greutăților din viețile lor și cum să aibă grijă de copiii lor. Sentimentul pozitiv din toată aceasta situație este cel al competenței și al realizării, care vine în urma învingerii greutăților.

V.4. Monoparentalitatea paternă

Familia monoparentală condusă de tată reprezintă o minoritate în cadrul acestui tip familial. Motivațiile care stau la baza acceptării statutului de părinte singur sunt diferite. Pe de o parte se situează bărbații care-și susțin dreptul lor de a-și exercita parentalitatea, iar pe de altă parte avem tații obligați să consimtă la exercitarea custodiei ca urmare a faptului că mama se dovedește a fi incapabilă să îngrijească de copii din punct de vedere fizic și emoțional.

Caracteristici ale monoparentalității paterne:

- tații dispun de o mai mare libertate financiară decât mamele singure, ca urmare a nivelului, în general, mai crescut de educație, care le permite asigurarea unei securități economice și o mai mare flexibilitate în folosirea resurselor financiare;

- dilatarea rolului parental se caracterizează prin asumarea rolului atât de tată cât și de mamă, moment în care apar noi responsabilități cum ar fi cele legate de treburile casnice și gospodărești;

- tații singuri abandonează tradiționalismul, sunt mai directivi în disciplinare și mai preocupați de calitatea îngrijirii și a experiențelor educaționale, chiar mai protectivi;

- apare un declin al experiențelor în activități sociale, evită cuplurile căsătorite, sunt discreți în ceea ce privește viața lor sexuală. Tații singuri simt că orice coabitare cu o femeie necăsătorită nu este un model de vizionat pentru copiii lor.

V.5. Mamele adolescente

Problema sarcinii și maternității la adolescente suscită atât interesul:

- teoreticienilor preocupați să explice cauzalitatea și implicațiile acestui fenomen,
- cât și preocuparea concretă a profesioniștilor din domeniul asistenței sociale de a oferi, prin serviciile de protecție socială, suportul necesar mamelor minore pentru a-și putea îndeplini rolul parental, încercându-se astfel prevenirea abandonului copilului.

Sub vârsta de 15-16 ani, sarcina este mai dificilă, deoarece este complicată și de imaturitatea psihologică pe care o are gravida la acea vârstă. Sănătatea psihică a adolescentei poate fi prejudiciată de sentimentul de rușine, de vinovăție față de familia sa, față de societatea care o culpabilizează pentru viața sexuală nemaritală.

Consecințele maternității în timpul adolescenței:

- majoritatea adolescenților nu sunt pregătiți pentru a deveni părinți. În ciuda faptului că au capacitatea biologică de a procrea, dezvoltarea lor emoțională, cognitivă, socială și fizică nu sunt complete;

- asumarea de noi responsabilități economice și sociale;

- abandonul școlar;

- prezintă o rată mai mare a divorțialității, a suicidului și o rată tot mai mare a dependenței față de serviciile de asigurări sociale;

- sănătatea mamei adolescente este desigur și ea afectată. Pot apărea stările de anemie, septicemie și alte complicații la naștere, datorită unei nutriții slabe și o îngrijire prenatală precoce;

- mortalitatea la naștere este mai mare printre copiii mamelor adolescente și mulți copii prezintă o prematuritate la naștere. Copiii adolescentelor prezintă și alte particularități cum ar fi scorurile semnificativ scăzute la testele de inteligență; tendința mai mare la repetenție școlară și dificultăți în procesul de învățare; la băieți, în special, probleme de comportament, cu o probabilitate mai mare de a deveni părinte în adolescență;

- părinții adolescenți prezintă un risc mai mare de a-și abuza copiii în comparație cu părinții adulți (Dumitrescu, A, 1985, p. 170);

- creșterea potențialității abandonării copilului datorită stresului socioeconomic;

- lipsa partenerului de sex opus - din moment ce partenerul conjugal lipsește, sarcinile familiale și extrafamiliale sporesc foarte mult, consecința fiind restrângerea timpului disponibil pe care să îl aloce relaționării cu copilul. În cadrul unei familii, mama are o influență mai mult din punct de vedere afectiv în comparație cu tatăl, care acționează mai mult asupra identității și a autorității copilului, relațiile acționând asupra conștiinței de sine a copilului. (coord. Schiopu, U., 1997, p. 268);

- legalizarea filiației copilului - această sarcină de stabilire a paternității copilului pe plan legal revine tot mamei singure. Acest act este important a fi realizat, deoarece el dă o siguranță psihică și emoțională copilului. Dacă tatăl nu dorește să recunoască copilul de bunăvoie, mama poate să-și exercite dreptul de a-l da pe tatăl copilului în instanță ca să recunoască validitatea actului de paternitate, precum și obligația legală din partea tatălui să plătească lunar o pensie alimentară copilului;

- stigmatul social - chiar dacă pentru venirea pe lume a copilului sunt responsabili ambii parteneri, femeile în general sunt mai stigmatizate social și sunt percepute ca fiind mai responsabile pentru situația respectivă în comparație cu bărbații. Fetele sunt etichetate mult mai negativ în comparație cu băieții dacă legătura dintre ei nu se finalizează prin căsătorie (Bourhis, R., M., Leyens, J. P., 1997, p.126-130).

V. 6. Servicii sociale

Sarcina la adolescență n-a fost considerată dintotdeauna ceva problematic și chiar patologic. În Evul Mediu, spre exemplu, maternitatea precoce era mai degrabă o regulă decât o excepție.

În societatea actuală, cu toate că se păstrează anumite stereotipuri privind vârsta potrivită pentru a deveni mamă, mamele adolescente nu mai sunt atât de stigmatizate, multe dintre ele fiind sprijinite de familie și de comunitate prin existența unor centre și organizații specializate pe această problemă (Șerban, P., 2005, p.78).

Rolul asistentului social constă în sprijinul pe care îl acordă mamelor adolescente să-și asume rolul matern, în a le prezenta aspectele legale și beneficiile pe care le pot obține.

De cele mai multe ori, asistentul social reprezintă legătura între beneficiară și mediul ei familial sau chiar al comunității căreia îi aparține. Totodată, îi oferă informațiile referitoare la măsurile alternative de protecție pentru mamă și copil: adopție, plasament în centrul maternal, plasamentul copilului în regim de asistență maternală, includerea adolescentei într-un program local de sprijinire a mamei singure. Nu în ultimul rând, îi oferă sprijin pentru medierea conflictelor dintre ea și familie sau dintre ea și partener.

Centrul maternal este o casă de tip familial care oferă servicii mamelor singure cu copii pentru a depăși perioada de criză, pentru a-și dezvolta potențialul necesar îngrijirii copilului și pentru a dezvolta și întări comportamentul matern.

Pe lângă adăpost, mamelor li se acordă, gratuit, consiliere psihologică și juridică, asistență medicală și sunt învățate noțiuni elementare de igienă și puericultură.

Centrele Maternale asigură pentru o perioadă de timp de la 6 luni până la doi ani găzduirea și protecția cuplului mamă adolescentă-copil și a minorelor însărcinate, aflate în ultimul trimestru de sarcină.

În cadrul Centrului, munca se desfășoară în echipă, structura de personal fiind diversă: educator, psiholog, asistent social, asistent medical, pentru a putea răspunde nevoilor beneficiarilor.

Mamei i se oferă un mediu securizat, unde este consiliată și îndrumată să participe la luarea deciziilor privind viitorul său și al copilului. În vederea prevenirii izolării tinerei mame, se are în vedere implicarea acesteia în diverse activități de recreere și socializare, cursuri, căutarea unui loc de muncă, continuarea studiilor.

Obiectivele principale ale centului sunt :

- prevenirea abandonului și instituționalizării copilului;
- educarea, formare și pregătirea mamei singure pentru a face față dificultăților de creștere a copilului;
- reintegrarea familială și socială a mamei singure cu copii și responsabilizarea familiei lărgite și a colectivității locale.

Fiecare Centru are întocmite procedurile de lucru sau operaționale și funcționează în baza unei acreditări și licențieri emise de către Ministerul Muncii și Justiției Sociale în urma verificărilor efectuate de către inspectorii sociali ai Agenției Județene pentru Inspecție Socială. Funcționarea Centrelor Maternale, se face pe baza standardelor minime de calitate, fișei de autoevaluare și punctajul necesar obținerii licenței de funcționare, și sunt stabilite prin Ordinul nr. 81/2019, și Legea nr. 272/2004, cu modificările completările din 4.01.2019.

Centrul Maternal oferă, prin implicarea directă a beneficiarelor în activitățile administrative, educative, medicale și sociale, suportul necesar în dezvoltarea propriilor competențe în vederea depășirii situației de criză. De asemenea, prin serviciile sau programele de consiliere psihologică mama este îndrumată /susținută să se implice împreună cu asistentul social al Centrului în rezolvarea problemelor de după externarea din aceasta.

Un alt obiectiv al Centrului, în cazul mamelor minore, îl constituie continuarea studiilor și, în acest sens, Centrul păstrează legătura cu școlile unde adolescentele urmează cursurile de învățământ, iar acolo unde situația o impune acestea sunt transferate la alte școli din apropierea Centrului Maternal, copiii acestora fiind în grija personalului educativ.

Alte obiective ale Centrului Maternal sunt:

- accesul beneficiarilor la informații medicale și programe privind prevenirea altor sarcini (știut fiind faptul din statisticile oferite de Ministrul sănătății că în primii doi ani de la prima sarcină peste 75% din adolescente se confruntă cu o a doua sarcină);
- parcurgerea de către beneficiari a unui program de formare profesională în vederea angajării și obținerii independenței financiare;
- colaborarea cu diverse ONG-uri, instituții în vederea susținerii cuplului mamă - copil după externarea din Centru (plata chiriei pentru o perioadă de 4-6 luni, materiale de igienă personală pentru copil, alimente, plata creșei);
- suport moral, educațional și psihologic în conștientizarea de către mamă a responsabilităților față de copil.

Rolul asistentului maternal din centru este acela de a veni în întâmpinarea nevoilor fizice, emoționale și spirituale ale mamelor necăsătorite.

Centrul, și implicit asistentul social, îndeplinesc nevoile mamei prin asigurarea unui mediu iubitor, liniștit și sigur, în care o mamă singură poate să își analizeze trecutul și să ia decizii cu privire la viitorul ei de reintegrare în viața socială, decizii foarte importante deoarece este în joc viața ei și viața copilului ei.

Pentru deciziile pe care trebuie să le ia, nu există răspunsuri ușoare: perspectiva creșterii copilului de una singură sau căsătoria, fiecare dintre ele prezentând setul ei de provocări. Aici intervine din nou rolul pe care îl are un asistent social, în îndrumarea mamei în procesul luării deciziei corecte, cât și punerea ei în practică într-un mediu sănătos, care va aduce cu sine speranța și un nou început pentru mamă și copiii săi.

Asistentul social are un rol de consiliator și de educator pentru aceste tinere debusolate care au nevoie de ajutor și de îndrumare.

Un sentiment care apare atunci când vorbim despre o mamă singură este cel de izolare față de tot ce se petrece în jurul lor, sentiment care poate fi vindecat numai atunci când persoana este implicată într-o anumită ocupație. Asistentul social încurajează mamele singure susținându-le să-și continue educația printr-un suport material. Cele care deja au dobândit o meserie sunt ajutate de către asistentul social să-și caute un loc de muncă corespunzător, pentru a-și putea întreține singure copiii.

Activitățile de consiliere și de educare pe care le realizează asistentul social trebuie să aibă rolul de a responsabiliza mama față de copil. Ea trebuie să fie conștientă încă de la început că responsabilitatea față de copil îi va reveni ei în totalitate.

În vederea reintegrării mamei singure, asistentul social are un rol foarte important, deoarece el nu lucrează numai cu mama și copilul cărora le oferă găzduire și asistență de specialitate, ci are un rol important în a-i implica în acest proces de reintegrare a adolescentei mame singure și pe părinții fetei și pe ceilalți membri ai familiei lărgite (bunici, frați, etc.) și, nu în ultimul rând, pe tatăl copilului, care trebuie să își asume responsabilitatea.

VI. DISFUNCȚIONALITĂȚI SPECIFICE FAMILIILOR RECOMPUSE

Familia recompusă (amestecată, mixtă) este o opțiune pentru cei care au experimentat viața în universul unei familii nucleare care s-a destrămat, au trecut prin dificultățile specifice unei familii monoparentale sau ale singurătății și vor să-și reclădească viața.

Fundația acestei noi configurații familiale o constituie noul cuplul, format cel mai adesea ca urmare a sentimentelor resimțite și mai rar ca rezultat al unor decizii raționale.

Chiar dacă atașamentul celor doi parteneri este puternic, ei se vor confrunta cu probleme la care experiența personală nu are răspunsuri, fiindcă familia recompusă se confruntă cu provocări neîntâlnite în alte forme de conviețuire familială.

VI.1. Diferențe între familia nucleară și cea recompusă

O primă diferență ține de *structura* acestor două tipuri de familie.

- *Familia nucleară*, convențională, este formată din doi adulți și copilul sau copiii lor, care trăiesc și se gospodăresc împreună.
- O *familie recompusă* cuprinde un cuplu de adulți, căsătoriți sau care coabitează, în care unul sau ambii membri ai cuplului au copii dintr-o relație anterioară și, adesea, copii din actuala relație.

Această familie

- poate fi formată după un divorț sau după decesul unui părinte dintr-o familie nucleară,
- atunci când un părinte singur se căsătorește sau alege un partener pe termen lung.

Prezența copiilor din căsătoria anterioară nuanțează specific și îndeplinirea celorlalte funcții familiale. Se întâmplă adesea ca părintele recăsătorit să acorde mai multă atenție și mai multe resurse materiale, financiare și emoționale igienei, alimentației, sănătății și educației propriilor săi copii, în detrimentul copiilor partenerului său, ceea ce afectează *solidaritatea* familiei recompose.

O altă mare diferență între familia nucleară și cea recompusă se referă la modul în care s-a format și s-a dezvoltat, la parcurgerea ciclului vieții de familie.

Potrivit modelului dezvoltat de terapeutii Carter și McGoldrick (1999, p. 2-5), **etapele ciclului vieții de familie sunt următoarele:**

- ❖ experiențe în familia de origine,

- ❖ desprinderea adultului tânăr de familia de origine,
- ❖ stadiul premarital,
- ❖ formarea unei familii prin căsătorie,
- ❖ cuplul fără copii,
- ❖ familia cu copii mici,
- ❖ familia cu adolescenți,
- ❖ plecarea copiilor de-acasă,
- ❖ familia în viața târzie.

Formarea unei familii recompuse are ca punct de plecare nu desprinderea tinerilor adulți din familiile de origine, ci desprinderea lor dintr-o etapă a vieții care urmează după o căsătorie eșuată.

În familia convențională, primul copil apare, de obicei, după o perioadă de curtare, de îndrăgostire, după formarea cuplului conjugal. Lucrurile stau diferit în cazul familiei recompuse, pentru că, dintre cei doi parteneri ai cuplului conjugal, cel puțin unul are deja proprii copii, unitatea părinte copil existând cu mult înaintea partenerului conjugal.

Unul dintre soți intră într-o familie care până atunci a fost monoparentală și el va trebui să se integreze într-o familie deja formată, care are o anumită istorie, reguli proprii de funcționare, mituri familiale.

Cât privește *exercitarea rolurilor conjugale și parentale*, există unele asemănări cu familia nucleară, dar și diferențe majore, deoarece în complicata ecuație a noii familii sunt prezenți, fizic sau simbolic, părinții biologici, cei vitregi, copiii din căsătoriile anterioare, copiii comuni, din actuala căsătorie, precum și membrii familiilor extinse: bunici și alte rude din partea tuturor acestora.

Dat fiind faptul că, cel puțin unul dintre cei doi soți a mai fost căsătorit, el are experiența rolului din vechea diadă conjugală, pe care o aplică în noua căsnicie. Acest fapt implică beneficii, dar și riscuri, pentru că e vorba de o nouă configurație conjugală, care are nevoie de propria rețetă de funcționare, nu de un model care a dus la eșec.

Spre deosebire de familia nucleară, în familia recompusă obligațiile parentale nu aparțin în mod exclusiv noului cuplu, ci și foștilor soți.

Cele mai multe recăsătoriri au ca motive singurătatea cu tot cortegiul ei de frustrări, greutățile economice, dorința de a avea o mamă sau un tată pentru copil și toate pornesc de la o pierdere suferită atât de foștii soți, cât și de copiii acestora, ceea ce împiedică adesea formarea unui nou nucleu familial, a unei intimități profunde.

VI.2. Dificultăți specifice. Relația părinți vitregi- copii vitregi

În familiile recompuse se întâlnesc dificultăți specifice, care nu pot fi rezolvate pornind de la modelul unei familii inițiale. Relațiile care se stabilesc între membrii ei sunt mult mai complexe, mai nefirești și mai dificile decât cele dintr-o familie convențională, fiindcă se pornește adesea de la speranțe nerealiste și se ajunge la așteptări neîmplinite.

În cazul familiei recompuse nu este vorba despre o reală descompunere a familiei anterioare, pentru că legăturile biologice dintre mamă, tată și copil nu dispar niciodată. Între foștii soți se păstrează anumite legături care au ca punct comun creșterea și educarea copiilor.

Copilul are în continuare doi părinți biologici, dar este obligat prin recăsătorirea unuia sau ambilor părinți să intre într-o nouă familie în care între el și părintele vitreg nu există legături de filiație.

Viața într-o familie recompusă presupune adaptarea la un numeroase schimbări într-o perioadă scurtă de timp:

- ❖ mutarea într-o altă locuință și într-o nouă zonă de reședință,
- ❖ integrarea tuturor în noua familie,
- ❖ aranjamente financiare,
- ❖ travaliul adopției din partea noului partener,
- ❖ imixtiunea fostului soț,
- crearea de noi obiceiuri și reguli de viață.

Stadiile de dezvoltare a familiilor recompuse (Patricia Papernow, cf. Elena Bonchiș, 2011, p. 2-28)

a) Etapele stadiului timpuriu

- etapa fanteziei, pentru că fiecare are propriile sale dorințe și așteptări cu privire la noua familie,
- etapa confruntării cu realitatea, care creează șoc și confuzie,
- etapa conștientizării, de înțelegere a regulilor și rolurilor din noua familie.

b) Stadiul de mijloc cuprinde:

- Substadiul mobilizării tuturor membrilor familiei în vederea rezolvării problemelor majore de neînțelegere,
- substadiul acțiunii, caracterizat prin punerea în practică a ceea ce fiecare și-a asumat.

c) Al treilea stadiu are și el **două substadii**:

- cel al contactului, de acțiune în comun în vederea soluționării problemelor apărute în gospodărie, de clarificare a rolului părintelui vitreg,
- substadiul rezoluției, de familie consolidată, în care securitatea familiei a fost asigurată.

Familia recompusă nu este o realitate omogenă:

- unii copii n-au nici un contact cu părinții biologici, alții păstrează legături strânse cu aceștia;
- unii părinți vitregi joacă rolul de părinte, alții doar pe cel de soț;
- unii copii apreciază prezența și implicarea părintelui vitreg, alții sunt rebeli și refractari;
- pentru unii, părintele vitreg este prima figură paternală din viața lor, alții au fost nevoiți să participe la perindarea mai multor parteneri ai părinților lor (Denyse Côté, Marie-Blanche Tahon, 2000, p. 80).

Prezența copiilor dintr-o relație anterioară, sau chiar din mai multe, provoacă tensiuni și conflicte ce amenință stabilitatea cuplului recăsătorit. Relația părintelui vitreg cu copilul este una problematică și de calitatea ei depinde evoluția familiei nou întemeiate.

Cea mai comună formă de familie recompusă este cea alcătuită din mamă și tată vitreg. La rândul său, mama din acest cuplu este părinte vitreg pentru copiii noului ei partener, chiar dacă aceștia au fost dați în custodia fostei soții a acestuia.

Ea are responsabilități parentale directe și indirecte, chiar dacă este „mamă vitregă la distanță” (Martine Segalen, 2011, p. 176), asumându-și rolul matern când copiii vin în vizite, în week-end, sau vacanță, implicându-se emoțional și contribuind material și financiar la îngrijirea acestora.

Apariția unei noi figuri masculine, pseudopaternală, tatăl vitreg, care nu este „nici părinte, nici prieten” (idem, p. 167) într-o fostă familie monoparentală, creează o filiație neclară, el fiind perceput de către copii ca un intrus care nu are nici un drept să-i disciplineze, fiindcă nu este adevăratul lor tată. De obicei, acest tată are proprii săi copii, rămași cu mama lor, ceea ce-i creează sentimente confuze și dileme morale. La rândul lor, copii săi pot avea un tată vitreg. Prins la mijloc între copiii biologici și cei vitregi, între cerințele actualei partenere de viață și cele ale fostei soții, aflat în concurență cu tatăl vitreg al propriilor săi copii, întâmpină greutăți pe care nu le-a prevăzut și pentru care nu a fost pregătit.

Dar și mama se epuizează fizic și psihic în încercarea de a crea o armonie între actualul soț și copiii ei, între ea și copiii lui, între fostul soț și copiii lor.

În ceea ce privește familiile recompuse în care o femeie se alătură unui bărbat care are copii, adesea orfani de mamă sau cu o mamă care nu a câștigat custodia lor din cauza unor probleme grave de sănătate fizică sau mentală, sau a unor dependențe, ori datorită încarcerării, studiile arată că femeile sunt mai pregătite să facă compromisuri în beneficiul copiilor soțului lor (Denyse Côté, Marie-Blanche Tahon, 2000, p. 56).

Dacă poveștile ca Albă ca zăpada sau Cenușăreasa au consolidat stereotipul social al mamei vitrege-mașteră, aspră, crudă, nemiloasă, care-i respinge, îi maltratează, îi neglijează sau abandonează pe copiii vitregi, nu și pe ai ei, dacă îi are, în realitate totul este mult mai complex.

O mare parte a mamelor vitrege încearcă să substituie mamele biologice, preocupându-se de bunăstarea fizică și emoțională a copiilor vitregi, de disciplinarea lor, crezând că vor fi iubite și apreciate de către aceștia.

Această conduită le aduce profunde dezamăgiri, cercetările dovedind că „este destul de frecvent fenomenul conform căruia cu cât mama se străduiește să fie mai amabilă, duioasă, caldă față de copiii vitregi, cu atât aceștia o tratează cu o mai mare suspiciune și chiar ostilitate, judecând că ea face toate acestea doar cu scopul de a da impresia că o înlocuiește cu succes pe adevărata lor mamă” (Petru Iluț, 2005, p. 191).

Alte mame vitrege joacă rolul unei altfel de mame comparativ cu cea biologică, impunând un alt model matern, o altă filosofie de viață de familie. Comportamentul lor generează frustrare și reacții de apărare din partea copiilor, conflicte cu mama biologică, punerea tatălui în situația de arbitru și deteriorarea relației conjugale.

Mamele care nu vor să uzurpeze poziția mamei biologice încearcă să fie un fel de prietene ale copiilor, urmărind să le câștige afecțiunea și încrederea, nu să-i disciplineze. Nici acest comportament, de confident și sfătuitor al copiilor, marcat de îngăduință și absența

disciplinării nu este benefic pentru evoluția noii familii, mama vitregă fiind un adult care trebuie să fie respectat.

Pe de altă parte, sunt situații în care mama vitregă poate fi la fel de tânără ca și unii copii vitregi, poziția și rolul ei fiind o sursă de suspiciune și conflicte pentru aceștia, nu de respect.

Relația părinților vitregi cu copiii partenerilor lor este mult mai complexă decât cea cu propriii copii, dificultățile venind din ambele direcții:

- este posibil ca ei să nu se agreeze reciproc,
- copiii pot fi nepoliticoși și nerespectuoși, pot manifesta ostilitate, se tem de o schimbare a regulilor în familie,
- părintele vitreg poate manifesta o autoritate dură, bazată pe pedepse, iar singura formă de autoritate pe care copilul o recunoaște este doar cea a părintelui natural.
- copiii nu vor să-și împartă cu altcineva părintele cu care au rămas,
- copilul poate fi loial părintelui care nu mai este cu el,
- poate concura cu părintele vitreg pentru atenția și dragostea mamei sau tatălui lui,
- părintele vitreg se poate simți, la rândul său amenințat de acești copii, îi poate considera răsfățați și dificili, poate fi chiar gelos pe ei, neînțelegând diferența dintre iubirea conjugală și cea parentală;
- părintele continuu se poate simți deranjat de încercările educative ale celui vitreg și poate reacționa prin remarci critice, iar copilul simte ambivalența;
- copilul se poate chiar alia cu părintele biologic împotriva celui vitreg, luptând pentru putere și autoritate în interiorul familiei.

În construirea relației părinte vitreg-copil, un rol important îl are vârsta copilului. Cei mici, sub nouă ani, se adaptează mai ușor, pentru că nevoile lor emoționale nu sunt la fel de complexe precum cele ale copiilor mari, ei putând fi cuceriți destul de ușor de un adult care se joacă cu ei, îi scot la plimbare, le acordă atenție.

Aceste strategii nu dau roade la preadolescenți și adolescenți, care au crize de identitate și au alte nevoi, ei intrând adesea în conflicte fățișe cu părintele vitreg. La problemele tipice adolescenței, se adaugă stresul inerent al vieții de zi cu zi din familia recompusă, și acest fapt face ca adolescenții din această familie să treacă mai greu prin această perioadă a dezvoltării lor, în comparație cu cei din familiile biparentale intacte.

Manifestările lor de autonomie și independență se pot ciocni de tendințele autoritare ale părintelui vitreg, mai ales dacă, în familia monoparentală anterioară recăsătoririi, adolescentul a preluat și și-a asumat un rol parental, înlocuindu-l pe părintele absent în ceea ce privește creșterea fraților mai mici, îndeplinirea unor sarcini domestice sau chiar aducerea de venituri în casă.

Anumite studii arată că tinerii din familiile reconstituite manifestă atitudinile cele mai moderne în ceea ce privește viața de familie. Își încep mai repede viața sexuală, părăsesc devreme casa părintească, sunt mai deschiși la noi forme de viață în doi, dar ezită să aibă copii (Denyse Côté, Marie-Blanche Tahon, 2000, p. 92).

O problemă delicată este apelarea părintelui vitreg de către copil; el nu știe cum să i se adreseze, îi este dificil să-i spună mamă sau tată și preferă să-i spună pe nume. În unele

situații copiii ajung să aibă sentimente de dragoste pentru părinții vitregi și să-i abordeze cu apelativul mama sau tată, pentru că s-au implicat cu responsabilitate, cu grijă și cu afecțiune în creșterea și educația lor, mai ales atunci când părinții biologici au fost dezinteresați sau chiar absenți din viața lor.

Alți copii preferă să li se adreseze pe nume, dar această practică ambiguă nu stabilește limite clare între copil și adult, pentru că relația dintre cei doi nu este una de prietenie, de la egal la egal.

În cazul în care noua familie a fost reconstituită după un divorț, pot apărea numeroase probleme create de părintele la care copilul a rămas în custodie. Dacă tatăl s-a recăsătorit, mama copilului poate fi geloasă pe noua femeie din viața fostului ei soț și pe afecțiunea copilului său pentru aceasta, pe care ea o consideră o rivală.

La rândul său, noua soție se poate simți eclipsată de fosta soție, atunci când soțul ei și familia lui o aduc pe ea în centrul atenției fiindcă este mama copiilor lui.

Uneori, părinții soțului mențin relația cu mama nepoților lor și cu fiul lor, ca și cum actuala soție n-ar exista, neinvitând-o la diverse activități, acordându-i o atenție redusă, ignorându-i copiii (Christie Hartman, p. 214).

Această loialitate față de fosta soție manifestată ca ostilitate față de actuala se poate agrava când soțul ignoră problemele, în loc să le rezolve și nu-și susține soția în fața rudelor când apar conflictele.

Cinci modele explicative de adaptare a copiilor la familia recompusă, (Marie-Christine Sainte- Jacques, 2004, p. 72-77) centrate pe:

- ✓ compoziția familială;
- ✓ procese familiale;
- ✓ o lectură ecologică a adaptării;
- ✓ traiectoria familială;
- ✓ resurse familiale.

Primul model pune accent pe specificitatea structurală și biologică a familiei mixte și consideră că familia biparentală intactă este cel mai bun mediu pentru dezvoltarea copiilor. Astfel, copiii din familia recompusă vor fi defavorizați, chiar dacă în absența unei legături biologice s-a creat una de atașament. Totuși, se susține că este de preferat ca un copil să aibă doi părinți, decât unul singur, chiar dacă e vitreg.

Al doilea model se axează pe funcțiile, relațiile și rolurile familiale, pe interacțiunile copiilor cu ceilalți membri ai familiei, pe consecințele conflictelor conjugale dintre actualii soți cu privire la creșterea și educarea copiilor, dar și pe influențele foștilor soți.

Modelul ecologist ia în calcul caracteristicile individuală ale copilului, mediul familial și cel școlar, dar și contextul mai larg în care copilul este prins.

Al patrulea model analizează adaptarea pornind de la separarea părinților genitori, trecerea prin episodul de monoparentalitate, intrarea în familia recompusă, modul în care s-au desfășurat toate aceste tranziții și dificultățile întâmpinate în asumarea tuturor acestor schimbări.

Ultimul model analizează resursele familiale, felul în care acestea se împart între actualii parteneri și copiii lor naturali și vitregi și atrage atenția asupra accesului mai redus al copiilor vitregi la resursele financiare și riscul sărăciei.

Frații vitregi

Adeseori, într-o familie recompusă, fiecare dintre cei doi soți are copii dintr-una sau mai multe căsătorii anterioare. Una dintre marile dificultăți ale familiei recompuse, mai ales la începutul ei, este această frăție între indivizi despărțiți prin codurile lor genetice. Însă genele, chiar dacă sunt importante, nu înseamnă totul.

Existența rivalităților între frații vitregi este firească, dar prin „mijloace zilnice de comunicare, precum discuțiile, joaca, activitățile comune, experiențele trăite împreună,, se pot cultiva, în timp, relații fraterne”(Jeffrey Kluger, 2013, p. 140).

Fiecare familie are însă specificul său, și bineînțeles că „mulți copii nu suportă compania fraților vitregi și nu sunt în stare să-și depășească aversiunea inițială. Alții ajung la un fel de relație amicală, dar rece, fără a trece niciodată dincolo de ea” (idem, p. 140).

Rivalitățile din noile ierarhii fraterne provin din numeroase surse:

- preferința părinților pentru copiii biologici și invers,
- diferențele de vârstă dintre copii,
- diferențe de gen,
- împărțirea responsabilităților, a teritoriului, a resurselor materiale și financiare.

Dacă noul cuplu se așteaptă ca între acești copii să existe o afecțiune, dezamăgirea se va instala rapid. Nu-i poți cere, spre exemplu, unei fetițe de trei ani să-l iubească pe băiatul de aproape aceeași vârstă cu ea, care a apărut dintr-o dată în viața sa și a tatălui ei. Rămasă cu mama ei și petrecând timp cu tatăl ei doar în perioadele de vizită, se va simți abandonată și va fi geloasă pe acest intrus. Ea nu va putea înțelege de ce tatăl ei crește un copil străin, pe care îl vede zi de zi, și nu pe ea.

Numeroși adulți cred că este suficient să spui adevărul copiilor și lucrurile vor intra pe un făgaș bun. Copiii se află în diverse stadii de dezvoltare și de înțelegere și au, în funcție de felul în care este traversată criza oedipiană, propria lor versiune cu privire la ceea ce s-a întâmplat și se petrece în familia lor.

„Nașterea afinităților în rândul fraților vitregi și al surorilor vitrege este departe de a fi un lucru ușor. Nu-i putem compara cu prietenii, fiindcă nu ei s-au ales și, cu toate acestea trebuie să se înțeleagă în multe privințe” (Marcel Rufo, Christine Schilte, 2015, p. 216).

Pentru a simți că aparțin aceleiași frății, este bine ca frații vitregi să fie părtași la momentele cruciale ale copilăriei, ceea ce presupune să crească împreună, să primească aceeași educație, să trăiască în comun întâmplări intime.

VI.3. Avantajele recompunerii familiale

Chiar dacă sunt mai puțin unite decât familiile nucleare și au un nivel mai înalt de stres, familiile recompuse pot fi o alternativă, uneori mai bună, la singurătate sau la

monoparentalitate. Important este ca adulții să-și consolideze relația de cuplu și să se implice ca o echipă în gestionarea relațiilor cu copiii, părintele biologic să exercite un rolul parental dominant, să se stabilească un set de reguli care să reglementeze conviețuirea, implicând și distribuirea sarcinilor domestice.

Cu toate că viața într-o familie vitregă este plină de dificultăți, ea este o școală a vieții de o complexitate neîntâlnită într-o familie obișnuită.

Potrivit lui Carr (1999), (cf. Elena Bonchiș, 2011, p. 379), adulții implicați pot dezvolta cu o relație solidă, mai pragmatică și mai puțin romantică, centrată pe managementul optim al situațiilor conflictuale, pe o distribuție egalitară a sarcinilor domestice și a responsabilităților privitoare la creșterea și educarea copiilor.

Copiii dintr-o familie vitregă:

- trăiesc experiențe care le pot dezvolta adaptarea la situații dificile,
- relaționează cu frații și părinții vitregi învățând în propriul lor cămin ce înseamnă să-și împartă teritoriul, jucăriile, timpul liber, vacanțele cu persoane cu care nu au o legătură de sânge, dar care sunt o prezență constantă în viața lor.
- între frații vitregi se pot crea legături de prietenie foarte strânse, care pot continua la vârsta adultă.

Adeseori intrarea într-o familie vitregă înseamnă:

- o relație de cuplu mai bună decât cea anterioară,
- îmbunătățirea situației economice,
- accesul copiilor la o mai bună educație,
- noi rude,
- noi norme, valori, modele de conduită.

Dacă cei implicați dau dovadă de flexibilitate, creativitate și toleranță, familia recompusă se dovedește a fi o soluție viabilă pentru cei care au cunoscut suferința unei descompuneri familiale, dificultățile monoparentalității sau ale singurătății.

VII. VIOLENȚA ÎN FAMILIE

VII. 1 Definiții; cauzalitate, factori de risc, abordări teoretice

Cu toate că fenomenul violenței domestice este „omniprezent în timp și spațiu, atenția specialiștilor și a politicienilor față de el e de dată destul de recentă” (Muntean, A., Munteanu, A., 2011, p. 68).

- Fenomenul a fost adus în fața opiniei publice, pentru prima dată în Anglia, în 1878, și a intrat în atenția cercetătorilor occidentali abia în jurul anilor 1970. Primul adăpost pentru femeile victime ale violenței domestice a fost deschis în Anglia în 1972.
- Începând cu anii 1990, s-au dezvoltat anumite reglementări legale și politici sociale de prevenire a violenței în familie.

Violența în familie reprezintă orice acțiune fizică sau verbală, săvârșită cu intenție, de către un membru de familie împotriva altui membru al aceleiași familii, care provoacă o suferință fizică, psihică, sexuală sau un prejudiciu material. Constituie, de asemenea, violență în familie **împiedicarea femeii de a-și exercita drepturile și libertățile fundamentale.**

Potrivit documentelor Consiliului Europei, violența în familie reprezintă „orice act sau omisiune comisă în interiorul familiei de către unul dintre membrii acesteia și care aduce atingere vieții, integrității corporale sau psihologice sau libertății altui membru al acelei familii și vatamă de manieră gravă dezvoltarea personalității sale”.

Primele studii asupra acestui fenomen s-au concentrat asupra variabilelor psihologice, a trăsăturilor de personalitate și comportament. Cercetările ulterioare au arătat că violența familială este un răspuns complex la anumite condiții: sărăcia, lipsa de putere socio-politică, ideologia dominației și a agresivității masculine etc.

Modele explicative ale violenței domestice (apud Strong, De Vault, Sayad, 1998, p. 454-455, în Iluț, P., 2005, p. 157-158):

Modelul psihiatric: Consideră că principalii factori ai inițierii violenței domestice sunt tulburările psihice și emoționale, personalitatea dizarmonică, consumul de alcool și de droguri.

Este vorba de un potențial psihoemoțional favorabil agresivității, ce ține de combinația dintre datele biogenetice, socializarea emoțională defectuoasă și experiențele traumatice de viață. Teoriile timpurii centrate pe victime au fost criticate că blamează victima, ulterior orientarea s-a făcut către abuzator și responsabilitatea acestuia pentru propriile fapte.

Caracteristici ale abuzatorilor:

- stima de sine scăzută,
- gelozie excesivă,
- personalități agresive și ostile,
- au abilități scăzute de comunicare,
- au abilități sociale scăzute,
- nevoia intensă de putere,
- uneori depresie severă,
- sentimente de neputință,
- anxietate și teamă puternică de abandon,
- personalități narcisiste,
- egoism.

Modelul ecologic: Pune accent pe interacțiunile și evoluțiile din mediul familial, care este influențat de mediul comunitar.

Modelul patriarhal/autoritar: Reclamat în special de mișcarea feministă, scoate în evidență că, prin tradiție, bărbatul era considerat stăpânul casei, iar comportamentul bazat pe agresarea fizică a celorlalți membri ai familiei era de la sine înțeles.

Modelul situației sociale: Incriminează drept cauze ale violenței domestice două seturi de variabile:

1. Presiunile structurale (venituri mici, șomaj, boală etc.);
2. Normele culturale transcrise în zicale, cum ar fi „*bătaia e ruptă din rai*”.

Tot aici se adaugă și un alt factor important: adulții și precumpănitor copiii învață să fie agresivi din societate în general, din mediul familial încărcat de violență, în particular.

Modelul resurselor: Consideră că indivizii recurg la violență atunci când, dorind autoritatea și dominanța, nu au resurse oficiale (situație materială, prestigiu social). Pentru a le obține sau păstra, recurg la violență.

Un tată care vrea să-și impună cu orice preț dominanța în familie, dar este șomer sau are o slujbă de mic prestigiu și salariu, va recurge la violență.

Modelul costurilor și al controlului social:

- indivizii care comit asemenea comportamente ori sunt recompensați (obținând ceea ce doresc de la victimă), ori scapă de pedeapsă din partea legiuitorului;

- violența intervine când costurile violenței nu le depășesc pe cele ale recompensei (cu alte cuvinte: „*nu sufăr consecințe negative din partea sistemului, dar obțin o serie de beneficii acasă*”; „*pot să fac asta pentru că nu-mi cere nimeni socoteală*”, „*dacă o face, nu e la modul serios*”, „*rufe se spală în familie*”, „*nimeni nu se bagă în familia mea, așa că fac ceea ce vreau*”);
- violența este văzută ca un mecanism de control; costurile (de exemplu, posibilități mici de arestare sau condamnare) sunt mai scăzute decât beneficiile (în urma violenței el deține controlul asupra comportamentului partenerii și copiilor).

VII. 2. Tipuri de violență în familie

Violența în familie sau violența domestică cuprinde atât violența în cuplu, cât și maltratarea copiilor și a bătrânilor în familie.

Potrivit *Legii nr. 217 din 22 mai 2003 pentru prevenirea și combaterea violenței domestice* (modificată și republicată), art.3, **violența domestică înseamnă orice inacțiune sau acțiune intenționată de violență fizică, sexuală, psihologică, economică, socială, spirituală sau cibernetică, care se produce în mediul familial sau domestic, ori între soți sau foști soți, precum și între actuali sau foști parteneri, indiferent dacă agresorul locuiește sau a locuit împreună cu victima.**

Violența domestică se manifestă sub următoarele forme (art.4):

a) violența verbală - adresarea printr-un limbaj jignitor, brutal, precum utilizarea de insulte, amenințări, cuvinte și expresii degradante sau umilitoare;

b) violența psihologică

- impunerea voinței sau a controlului personal,
- provocarea de stări de tensiune și de suferință psihică în orice mod și prin orice mijloace, prin amenințare verbală sau în orice altă modalitate,
- șantaj,
- violență demonstrativă asupra obiectelor și animalelor,
- afișare ostentativă a armelor,
- neglijare,
- controlul vieții personale,
- acte de gelozie,
- constrângerile de orice fel,
- urmărirea fără drept,
- supravegherea locuinței, a locului de muncă sau a altor locuri frecventate de victimă,
- efectuarea de apeluri telefonice sau alte tipuri de comunicări prin mijloace de transmitere la distanță, care prin frecvență, conținut sau momentul în care sunt emise creează temere, precum și alte acțiuni cu efect similar;

c) violența fizică

vătămarea corporală ori a sănătății

- prin lovire, împrâncire, trântire, tragere de păr, înțepare, tăiere, ardere, strangulare, mușcare, în orice formă și de orice intensitate, inclusiv mascate ca fiind rezultatul unor accidente,
- prin otrăvire, intoxicare, precum și alte acțiuni cu efect similar,
- supunerea la eforturi fizice epuizante sau la activități cu grad mare de risc pentru viață sau sănătate și integritate corporală, altele decât cele de la lit. e);

d) violența sexuală

- agresiune sexuală,
- impunere de acte degradante,
- hărțuire, intimidare, manipulare,
- brutalitate în vederea întreținerii unor relații sexuale forțate,
- viol conjugal.

e) violența economică

- interzicerea activității profesionale,
- privare de mijloace economice, inclusiv lipsire de mijloace de existență primară, cum ar fi hrană, medicamente, obiecte de primă necesitate,
- acțiunea de sustragere intenționată a bunurilor persoanei,
- interzicerea dreptului de a poseda, folosi și dispune de bunurile comune,
- control inechitabil asupra bunurilor și resurselor comune,
- refuzul de a susține familia,
- impunerea de munci grele și nocive în detrimentul sănătății, inclusiv unui membru de familie minor, precum și alte acțiuni cu efect similar;

f) violența socială

- impunerea izolării persoanei de familie, de comunitate și de prieteni,
- interzicerea frecventării instituției de învățământ sau a locului de muncă, interzicerea/limitarea realizării profesionale,
- impunerea izolării, inclusiv în locuința comună,
- privarea de acces în spațiul de locuit,
- deposedarea de acte de identitate,
- privare intenționată de acces la informație, precum și alte acțiuni cu efect similar;

g) violența spirituală

- ❖ subestimarea sau diminuarea importanței satisfacerii necesităților moral-spirituale prin interzicere, limitare, ridiculizare, penalizare a aspirațiilor membrilor de familie, a accesului la valorile culturale, etnice, lingvistice ori religioase,
- ❖ interzicerea dreptului de a vorbi în limba maternă și de a învăța copiii să vorbească în limba maternă,

- ❖ impunerea aderării la credințe și practici spirituale și religioase inacceptabile, precum și alte acțiuni cu efect similar sau cu repercusiuni similare;

h) violența cibernetică

- hărțuire online, mesaje online instigatoare la ură pe bază de gen,
- urmărire online, amenințări online,
- publicarea nonconsensuală de informații și conținut grafic intim,
- accesul ilegal de interceptare a comunicațiilor și datelor private și orice altă formă de utilizare abuzivă a tehnologiei informației și a comunicațiilor prin intermediul calculatoarelor, telefoanelor mobile inteligente sau altor dispozitive similare care folosesc telecomunicațiile sau se pot conecta la internet și pot transmite și utiliza platformele sociale sau de e-mail, cu scopul de a face de rușine, umili, speria, amenința, reduce la tăcere victima.

Violența în familie are caracteristici care o fac diferită de alte tipuri de violență apărute incidental sau în alte contexte și o dinamică sau ciclu de manifestare aparte, bazate pe tipul de relație care există între victimă și agresor.

!!!! Este un fenomen grav, o problemă comunitară, socială și de sănătate publică, ce afectează în principal femeile (95% din totalul victimelor violenței în familie sunt femei).

Ca formă de comportament, violența în familie are:

- *caracter instrumental* (agresorul controlează victima, iar comportamentele devin funcționale și persistă, dacă au rezultatul scontat);

- *caracter intențional* (se produce cu intenția de control și dominare, de menținere a puterii, intenție pe care făptuitorul nu o recunoaște, dar care poate fi identificată prin rezultatele pe care le produce);

VII.3 Violența asupra femeii în relația de cuplu

O privire de ansamblu asupra percepției și încadrării formale sau informale a comportamentelor și atitudinilor în registrul violenței asupra femeii în relația de cuplu arată o recunoaștere diferențiată, de la formele de violență fizică la formele de violență sexuală sau psihologică.

Forme ale violenței asupra femeii

Sub aspectul prevalenței, statisticile arată că forma fizică a violenței este cea mai răspândită și cea mai gravă prin limitele extreme pe care poate să le atingă.

Violența fizică poate fi încadrată de la forme relative minore, cum ar fi pălmuirea, la forme extreme, care produc moartea.

Prin inhibarea capacității victimei de a se apăra, violența psihologică pare să fie mai eficientă în menținerea controlului asupra victimei, decât violența fizică.

În cazul violenței fizice, victima percepe clar forma de atac din partea partenerului violent și se apără prin diferite strategii, pe când victimele abuzului psihologic percep mai greu forma de violență din actele partenerului și deseori nu reacționează.

Pentru a menține controlul asupra femeii, deseori actele de violență psihologică sunt împletite cu acțiuni de iubire, ceea ce creează o confuzie a femeii asupra propriei persoane și asupra capacității ei de a analiza acțiunile partenerului.

Violența psihologică este prezentă pe tot parcursul dezvoltării și manifestării violenței asupra femeii în relația de cuplu și afectează atât modul în care femeia percepe violența și se percepe pe sine, cât și capacitatea femeii de a răspunde la violență sau de a se separa de partenerul violent.

Studiile au arătat că violența psihologică precede deseori alte forme de violență; istoria multor cazuri arată că în primii ani după căsătorie este dezvoltată mai întâi forma psihologică a violenței, după care violența escaladează în forma fizică sau sexuală.

Cercetătorii au arătat însă că violența psihologică poate fi prezentă și independent de alte forme de violență. Cea mai întâlnită formă de violență psihologică este **ridiculizarea femeii**, ceea ce duce la devalorizare personală și la capacitatea redusă de a face față ulterior abuzului fizic sau sexual.

În ceea ce privește *violența sexuală*, s-au făcut modificări numeroase în ultimii ani asupra definiției și conținutului formelor abuzului sexual; până acum nu există un consens al cercetătorilor în această problematică.

Spre exemplu, problema violului marital, care, ca și orice alt tip de viol înseamnă folosirea forței și a constrângerii, a fost și este un subiect delicat, pentru că la mijloc este vorba despre o legătură consfințită prin căsătorie, iar căsătoria presupune o relație sexuală intimă.

Constrângerea poate fi:

Constrângerea socială: este aceea presiune resimțită de femei din cauza convențiilor sociale și a ceea ce se așteaptă din partea lor conform principiilor culturii din care fac parte.

Deși acest gen de constrângere poate fi degradant și dăunător, el nu poate fi asimilat definiției violului.

Constrângerea interpersonală are loc atunci când o femeie întreține relații sexuale cu soțul ei în urma amenințărilor, care pot să nu fie de natură violentă. Soții care amenință că nu vor mai aduce bani în casă, că se vor implica într-o relație extraconjugală sau că se vor purta urât cu copiii, se fac vinovați de acest tip de constrângere.

Natura coercitivă a acestui gen de amenințări este evidentă în acele căsnicii în care dependența femeii de bărbat și lipsa puterii acesteia nu îi permit să negocieze. Cu toate acestea, actul sexual care urmează nu poate fi considerat viol.

Constrângerea fizică (amenințările fizice și utilizarea efectivă a forței) reprezintă elementul central al violului marital.

Sub impactul convențiilor internaționale, majoritatea legislațiilor care recunosc violența asupra femeii în relația de cuplu, includ în definiția violenței forma de violență sexuală, însă există puține țări care au mecanisme de identificare și măsurare a abuzului sexual în relația de cuplu.

De aceea, o dificultate majoră în semnalarea cazurilor este dată de definiția și înțelegerea violenței, atât de către victimă, cât și de către specialiști, din perspectiva culturală și socială.

O altă formă de violență des întâlnită este *violența verbală*:

- utilizarea unor expresii jignitoare, porecle și insulte care induc o devalorizare a femeii;
- femeia este acuzată de incompetență,
- este declarată inferioară și lipsită de atractivitate.

În raport cu gradul de persistență și frecvență, violența verbală distruge încrederea femeii în ea însăși și îi afectează stima de sine. Amenințarea, spre exemplu, este o formă de violență verbală folosită cu scopul de a stabili controlul asupra femeii. Unii cercetători susțin că, datorită lipsei clarității și capacității femeii asupra relației dintre acțiune și răspuns, violența verbală ar avea ca efect, în timp, învățarea neputinței de a acționa împotriva violenței.

Izolarea socială și reducerea accesului la resurse sunt forme de violență regăsite în studiile naționale în procente ridicate; aceste forme de violență contribuie și favorizează dezvoltarea și perpetuarea altor forme de violență.

Abuzul economic

- este o formă de violență întâlnită în tipologia formelor violenței, dar cu o prezență mai redusă;
- implică controlul partenerului asupra deținerii și folosirii resurselor financiare de către femeie;

se manifestă prin controlul veniturilor financiare, limitarea participării la deciziile privind utilizarea banilor și refuzul de a-i pune la dispoziție resurse financiare necesare.

Ciclul violenței

Pe baza investigațiilor desfășurate la nivelul unei populații de 1500 de femei, Lenore Walker a reușit să identifice un tipar al violenței dintre cei doi parteneri. Intrat în literatura de specialitate sub denumirea de *ciclul violenței*, acesta include trei faze : tensiunea, explozia, dragostea și sentimentele contrare.

Tensiunea – se instalează treptat ca urmare a producerii unor schimbări în statutul ocupațional al unuia dintre parteneri (pierderea locului de muncă) sau după evenimente precum pierderea unei sarcini. Dacă în familiile obișnuite unele evenimente pot provoca discuții care sunt urmate de intrarea în normalitate a vieții de cuplu, există unele familii, descrise de autoare

drept „familii violente”, în care tensiunea crește gradual după asemenea discuții, iar agresorii întrețin starea aceasta din dorința de a deține controlul.

Explozia - creșterea graduală a tensiunii - duce la transformarea acesteia în insulte, amenințări, țipete și agresiuni fizice. Aceste situații se produc pe fondul controlului pe care agresorul îl deține, în raport cu victima, și nu a lipsei de control pe care agresorul o resimte asupra comportamentului său, lipsă generată de consumul de alcool sau de atitudinea victimei.

Dragoste și sentimente contrare – sunt resimțite de ambii parteneri după producerea descărcării tensiunilor acumulate.

Agresorul se simte vinovat și din acest motiv încearcă să repare situația prin crearea unei atmosfere care să-i amintească partenerei de închepturile relației lor.

Victima trăiește sentimente contrare, se simte rănită, vinovată, derutată, dar speră, în același timp, că nu se va mai repeta actul de violență.

Însă, realitatea a demonstrat că, dacă cuplul respectiv nu recurge la ajutorul unui specialist și nu acceptă ideea că există o problemă care trebuie rezolvată, ciclul violenței se reia după un interval de timp.

VII.4. Consecințe ale violenței domestice

Victimele violenței domestice dezvoltă adesea **sindromul de stres posttraumatic** caracterizat prin:

- sentimentul de izolare și neputință;
- pierderea sentimentului de identitate;
- retrăirea evenimentului traumatizant;
- disociere în situații care reamintesc trauma;
- pierderea interesului pentru activități sau persoane;
- alertă crescută, incapacitate de relaxare.

Femeile victime ale violenței domestice pot dezvolta **sindromul femeii bătute** (Walker, 1994; Stark, Flitcraft, 1996, apud Muntean, A.; Munteanu, A., 2011, p. 73). Acesta se manifestă printr-un complex de probleme fizice și psihosociale:

- probleme medicale generale;
- nașteri premature și avorturi;
- abuz de substanțe;
- retragere progresivă din relațiile sociale și izolare;
- tentativă de suicid;
- depresie;
- neglijare fizică;

Femeia victimă a violenței domestice este adesea incapabilă să se deprindă din relația violentă, dezvoltând comportamente defensive, manifestând un atașament înspăimântat, infantil, față de agresor.

Supusă unor situații în care partenerul alternează comportamentele violente cu cele de grijă și de protecție, ea dezvoltă sentimentul dependenței totale față de agresor, ceea ce în literatura de specialitate poartă numele de *sindromul Stockholm*.

VII. 5. Violența împotriva vârstnicilor

O formă aparte de violență în cadrul familiei o constituie cea îndreptată contra vârstnicilor, constând în **neglijarea, abuzul sau maltratarea din partea propriilor copii ori rude apropiate**.

Numărul de maltratări ale persoanelor vârstnice este aproape la fel de mare ca și cel al maltratărilor copiilor, dar nu toate cazurile ajung la cunoștința publicului sau a autorităților.

Abuzul sau violența contra bătrânilor este, adeseori, parte componentă a unui model cultural perpetuat de la o generație la alta. Cel mai adesea, abuzul contra copiilor sau împotriva soției, manifestat, mai cu seamă, în familiile defavorizate din punct de vedere economic, poate conduce și la abuz contra vârstnicilor. Acest abuz se situează, de fapt, în prelungirea celorlalte forme de abuz (intra)familial.

Reacțiile de agresivitate contra bătrânilor cuprind o multitudine de forme, de la **neglijarea trebuințelor lor materiale și spirituale, la administrarea unor calmante sau alcool pentru a-i face mai ușor de manevrat (adeseori, pentru semnarea unor acte avantajoase pentru „susținătorii” legali) și până la violența fizică propriu-zisă**.

Asemenea forme de abuz sunt extrem de dificil de estimat sau de prevenit, deoarece sunt ascunse, în majoritatea cazurilor, opiniei publice și asistenței sociale de specialitate.

Forme de violență contra vârstnicilor din familie:

- **neglijare pasivă** - constând în ignorarea, pur și simplu, a vârstnicilor de către propriii copii, fără a le acorda nici cel mai mic ajutor material sau sprijin afectiv, fără a-i vizita sau a se interesa de ei, în cazul în care locuințele părinților sunt separate de acelea ale copiilor;

- **abuz verbal sau emoțional** - constând în insulte, jigniri, supunerea la umilințe, tratarea lor ca ființe infantile, care nu au nici un drept la demnitate personală;

- **neglijare activă** - implicând izolarea deliberată a vârstnicilor, refuzul premeditat de a le mai da alimentele sau medicamentele necesare, internarea lor forțată în aziluri sau case pentru bătrâni;

abuz fizic - constând în maltratarea propriu-zisă, prin bătăi și loviri adeseori extrem de grave, cu consecințe fatale chiar.

- **abuz material** - furtul de bani și alte bunuri materiale de la vârstnici, dobândirea de bani sau proprietăți de la aceștia pe căi frauduloase (cel mai frecvent, prin înșelăciune și abuz de încredere), impunerea forțată a vânzării unor bunuri proprii, obligarea bătrânilor de a-și schimba testamentul în favoarea agresorilor sau altor rude apropiate etc.;

- *violarea unor drepturi* - forțarea bătrânilor de a se interna într-un așezământ pentru persoane vârstnice.

Toate aceste forme specifice de abuz contra vârstnicilor nu pot fi ușor investigate, atât datorită caracterului lor „privat”, manifestat de cele mai multe ori numai în cadrul căminului familial, cât și datorită conținutului vag, deschis oricăror interpretări, al noțiunilor menționate.

Astfel, ceea ce pentru un vârstnic reprezintă o insultă sau un tratament umilitor (abuzul verbal sau emoțional), pentru alți vârstnici constituie o conduită normală, obișnuită. Mai ales în familiile cu handicap economic, aceste forme de agresivitate sunt deosebit de frecvente, ca reacție la dificultățile cu care se confruntă aceste familii și ca produs al unui mod de viață caracterizat de relații tensionate între membri.

Cauzele principale ale violenței împotriva vârstnicilor

Dincolo de cauzele economice, ca atare, în violența contra vârstnicilor intervin și se conjugă o serie de factori:

- unii constituie o parte integrantă a unei mentalități larg răspândite în majoritatea societăților contemporane, conform căreia bătrânii nu mai au nicio valoare socială, reprezentând o „povară” pentru familie și societate;

- alții vizează caracteristicile personale ale acestei categorii demografice, iar alții se referă la violența „socializată”, preluată de la un grup generational la altul.

Maltratarea vârstnicilor reprezintă, de fapt, un produs semnificativ al atitudinilor sociale negative, larg generalizate în societățile contemporane, manifestate față de acest grup de vârstă.

În societățile contemporane, bătrânețea înseamnă, cel mai adesea neputință, incapacitate, boală, conservatorism, lipsă de discernământ, iritabilitate, dependență față de alții, vârstnicii fiind considerați, în marea lor majoritate, ca o povară pentru societate.

Pe de altă parte, procesul de instituționalizare a bătrânilor privați de resurse, prin crearea de aziluri, case de bătrâni sau pensiuni pentru „veterani”, a contribuit, în mare măsură, la segregarea vârstnicilor de restul societății și la vehicularea unei imagini publice din optica căreia bătrânii sunt priviți ca persoane neputincioase, bolnăvicioase, lipsite de ajutor și ale căror probleme impun măsuri medicale și sociale distincte.

Similar cu perioada copilăriei sau a adolescenței, bătrânețea, în sensul ei peiorativ, este, de fapt, o „creație” a epocii moderne, care a pus un accent mai mare pe valorile tineretului, decât ale vârstnicilor.

Astfel, pierderea statusului de persoană activă și „dezangajarea” vârstnicului, la fel ca și ideea de dependență a acestei perioade de viață, sunt atât rezultatul devalorizării vârstelor înaintate, cât și al unor schimbări sociale, implicit instituționale, care au adus în centrul preocupărilor societății copiii și tinerii.

Acestor schimbări li s-a adăugat înlocuirea experienței bătrânilor, ca izvor tradițional de cunoaștere sau înțelepciune, cu procesul instructiv-educativ din cadrul școlii, și separarea căminelor generațiilor tinere, după căsătorie, de acelea ale părinților.

Ca urmare a acestei segregări, subculturile generaționale ale tinerilor și vârstnicilor au devenit parte integrantă a unui stil de viață caracteristic, definit de norme, valori, atitudini și evaluări diferite între ele, de multe ori, conflictuale între ele.

Motivațiile principale ale agresorilor vârstnicilor

În majoritatea cazurilor, cel care maltratează este un fiu sau o fiică, care are o serie de probleme financiare, dificultăți cu propria parteneră sau propriul partener, consumă alcool și este obligat(ă), atât din punct de vedere moral, cât și legal, să-și întrețină părintele sau părinții.

Majoritatea victimelor (circa 70%) sunt femeii, iar peste jumătate din agresori sunt bărbați.

Informațiile rezultate din mai multe studii au arătat că o parte însemnată dintre cei care își maltratează părinții au fost, ei înșiși, victime ale violențelor exercitate de aceștia.

Maltratarea vârstnicului este, deci, o consecință a sindromului copilului bătut, cu precădere în familiile în care violența reprezintă o formă de reacție normativă la diferite probleme frustrante și conflictuale.

Adeseori, cuplurile care au în îngrijire bătrâni trebuie să se ocupe, în paralel, și de propriii lor copii, situație de natură a complica problemele lor de existență, dificultățile financiare și cele emoționale, mai ales atunci când părinții au o stare de sănătate deficitară.

Unii sociologi occidentali consideră că diminuarea importanței vârstei a treia și apariția unui veritabil "cult al tinereții" este și un rezultat al „temerii de îmbătrânire”, corelată cu schimbările în aspirațiile și mentalitățile populației din societatea de consum, care acordă o importanță exagerată produselor comerciale ce au ca scop principal întinerirea și înfrumusețarea.

În acest sens, tinerețea devine, tot mai frecvent, un produs „marketizat”, o marfă oferită acelor cumpărători care vor să evite efectele ignobile ale bătrâneții și să pară mai tineri.

Ca o consecință a acestei stări, cresc trebuințele și solicitările persoanelor vârstnice, care prin comportamentul lor revendicativ și stresant contribuie la precipitarea actelor de violență comise împotriva lor. Asemenea acte apar, cu prioritate, în acele familii în care părinții sunt complet dependenți de propriii lor copii, unde nu există nici o posibilitate de a angaja persoane care să se ocupe special de îngrijirea celor vârstnici și unde este deosebit de dificil de a face față dificultăților vieții.

Costurile ridicate ale întreținerii și îngrijirilor medicale, la care se adaugă cheltuielile necesitate de creșterea și educația copiilor, determină, cel mai adesea, reacții extrem de violente împotriva părinților aflați în îngrijire.

Într-un cuplu care trebuie să-și întrețină părinții sau socrii, soția, cel mai frecvent, resimte acest lucru ca pe o „povară”, atât datorită activităților suplimentare pe care trebuie să le presteze, cât și datorită aprecierii prezenței vârstnicilor în cămin ca violare a vieții intime a cuplului.

VI. 6. Servicii sociale destinate prevenirii și combaterii violenței în familie

Asistenții sociali din serviciile publice de asistență socială au responsabilitatea:

- identificării situațiilor de risc în dezvoltarea formelor de violență în familie,
- intervenției în cazurile de violență,
- dezvoltării planului de servicii pentru familiile care se confruntă cu formele de violență,
- constituirii echipei de management de caz, monitorizării cazurilor de violență și a desfășurării, împreună cu actorii sociali și membrii comunității, a programelor de prevenire și combatere a violenței.

Conform Legii nr. 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie, art.16:

(1) Serviciile sociale pentru prevenirea și combaterea violenței domestice pot fi organizate în regim rezidențial, în regim de zi sau cu program continuu, cu sau fără personalitate juridică, de interes local sau județean.

(2) Serviciile sociale pentru prevenirea și combaterea violenței domestice organizate în regim rezidențial, destinate victimelor violenței domestice, cu găzduire pe perioadă determinată, sunt:

- a) centre de primire în regim de urgență;
- b) centre de recuperare;
- c) locuințe protejate.

Serviciile sociale pentru prevenirea și combaterea violenței domestice organizate în regim de zi sunt:

- a) centre pentru prevenirea și combaterea violenței domestice;
- b) centre pentru servicii de informare și sensibilizare a populației;
- c) centre de asistență destinate agresorilor.

(4) Serviciile sociale pentru prevenirea și combaterea violenței domestice cu program continuu sunt:

- a) servicii de informare și consiliere pentru victimele violenței domestice de tip linie telefonică de urgență - help-line;
- b) servicii integrate de urgență destinate victimelor violenței sexuale.

(5) Serviciile sociale destinate agresorilor sunt organizate în regim de zi și au ca obiectiv reabilitarea și reinserția socială a acestora, prin asigurarea unor măsuri de educație și consiliere. În condițiile legii, centrele pot monitoriza tratamentul adicțiilor.

(6) Serviciile sociale specializate pentru prevenirea și combaterea violenței domestice sunt oferite în mod gratuit victimelor.

Art.19.

Centrele de primire în regim de urgență, denumite în continuare adăposturi, sunt unități de asistență socială, cu sau fără personalitate juridică, de tip rezidențial, care asigură protecție, găzduire, îngrijire și consiliere victimelor violenței domestice.

(2) Adăposturile asigură gratuit, pe o perioadă determinată, asistență familială atât victimei, cât și minorilor aflați în îngrijirea acesteia, protecție împotriva agresorului, asistență medicală și îngrijire, hrană, cazare, consiliere psihologică și consiliere juridică, potrivit instrucțiunilor de organizare și funcționare elaborate de autoritate.

(3) Primirea victimelor în adăpost se face numai în caz de urgență sau, după caz, cu aprobarea conducerii centrului, atunci când izolarea victimei de agresor se impune ca măsură de protecție. Persoanelor care au comis actul de agresiune le este interzis accesul în incinta adăpostului unde se găsesc victimele.

Centrele de recuperare pentru victimele violenței domestice vor încheia convenții cu autoritățile pentru ocuparea forței de muncă județene și ale sectoarelor municipiului București în vederea acordării suportului pentru integrarea în muncă, readaptarea și recalificarea profesională a persoanelor asistate.

(3) Prevederile art. 19 alin. (5) și (6) se aplică în mod corespunzător.

Articolul 21

(1) Locuințele protejate sunt unități de asistență socială organizate în regim rezidențial pe durată determinată, cu sau fără personalitate juridică, care asigură găzduirea în regim de urgență, îngrijirea, asistența socială, consilierea juridică și psihologică și orientarea victimelor violenței domestice.

(2) Adresa locuințelor protejate este secretă publicului larg.

Art.22

Centrele de asistență destinate agresorilor sunt unități de asistență socială care funcționează în regim de zi, cu sau fără personalitate juridică, care asigură reabilitarea și reinserția socială a acestora, măsuri educative, precum și servicii de consiliere și mediere familială.

Tratamentele psihiatrice, de dezalcoolizare și dezintoxicare acordate prin centrele de asistență destinate agresorilor se asigură în spitalele sau unitățile sanitare cu care s-au încheiat convenții, în condițiile prevăzute la art. 19 alin. (6).

(3) Centrele de asistență destinate agresorilor pot asigura beneficiarilor tratament ambulatoriu în cazul diferitelor tipuri de adicții, la recomandarea unui medic specialist, în condițiile prevăzute la art. 19 alin. (6).

(4) Activitățile de reinserție socială a infractorilor condamnați pentru infracțiuni de violență domestică pot cuprinde utilizarea serviciilor sociale furnizate în cadrul centrelor destinate agresorilor.

BIBLIOGRAFIE

- Biolley, Jacques (2014), *Copilul și divorțul*, Editura Philobia, București
- Bonchiș, Elena (2011), *Familia și rolul ei în educarea copilului*, Editura Polirom, Iași.
- Cojocaru, Ștefan (2006), *Proiectul de intervenție în asistența socială*, Editura Polirom, Iași.
- Iluț, Petru (2005), *Sociopsihologia și antropologia familiei*, Editura Polirom, Iași.
- Iluț, Petru (2015), *Dragoste, familie și fericire. Spre o sociologie a seninătății*, Editura Polirom, Iași.
- Irimescu, Gabriela (2004), *Asistența socială a familiei și a copilului*, Editura Universității Al.I. Cuza, Iași
- Irimescu, Gabriela (2004), *Violența în familie și metodologia intervenției în Neamțu*, George; Stan, Dumitru coord., *Asistența socială. Studii și aplicații*, Editura Polirom, Iași.
- Mihăilescu, Ioan (2003), *Sociologie generală*, Editura Polirom, Iași.
- Mihăilescu, Ioan (1999), *Familia în societățile europene*, Editura Universității, București.
- Mitrofan, Iolanda; Mitrofan, Nicolae (1991), *Familia de la A... la Z*, Editura Științifică, București
- Muntean, Ana; Munteanu, Anca (2011), *Violență, traumă, reziliență*, Editura Polirom, Iași.
- Neamțu, George, coord. (2003), *Tratat de Asistență socială*, Editura Polirom, Iași
- Neagoe Alexandru (2015), *Asistența socială a familiei. O abordare sistemică*, Editura Universității de Vest, Timișoara.
- Popescu Raluca (2009), *Introducere în sociologia familiei*, Editura Polirom. Iași.
- Scutaru, Anca (2006), *Familia monoparentală*, Editura Lumen, Iași.
- Segalen, Martine (2011), *Sociologia familiei*, Editura Polirom, Iași.
- Stănoiu, Andrei; Voinea, Monica (1983), *Sociologia familiei*, Editura Universității Bucuresti
- Șerban, Petronela (2005), *Asistența socială a mamelor adolescente*, Editura lumen, Iași.
- Ștefan Cristina (2006), *Familia monoparentală. O abordare politică*, Editura Polirom, Iași.
- Turliuc, Maria Nicoleta; Huțuleac, Adina Karner; Dănilă, Oana (2009), *Violența în familie. Teorii, particularități și intervenții specifice*, Editura Universității Al. I. Cuza, Iași.
- Warshak, Richard A. (2017), *Divorțul toxic. Educația copiilor când părinții se despart*, Editura Polirom, Iași.

